

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní profesorce ing. Anděle Landorové, CSc. za vedení během zpracovávání diplomové práce a za její postřehy a komentáře, které mi pomohly práci dokončit.

V neposlední řadě patří můj dík též paní ing. Miloslavě Skurkové, ředitelce pobočky pro retailovou klientelu, malé a střední podniky ČSOB v Praze, která mi vyšla vstříc při psaní práce a poskytla mi cenné informace a podklady pro její napsání.

Prohlášení

Byla jsem seznámena a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnou-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

7.5.2004

Resumé

Diplomová práce na téma zahraničních plateb je rozdělena do pěti okruhů. Začátek práce je zaměřen na charakterizování zahraničních plateb a následující kapitola se věnuje legislativním opatřením, která jejich provádění omezují. Třetí kapitola se zabývá mezinárodním platebním stykem, zahrnuje jeho jednotlivé nástroje a popisuje jejich využívání v praktickém životě. Reálná situace je představena na příkladě Československé obchodní banky, a.s. Čtvrtá kapitola popisuje rizika, která ohrožují především platební styk se zahraničím, a možnosti jejich eliminace. V této části se zmiňují o kontraktech forward a futures, swapech a opcích. Poslední část práce patří devizovému trhu a devizovým operacím.

The thesis/diploma work of topic foreign payments is divided into five parts. The beginning of the thesis is focused on the characterization of foreign payments, and the following chapter speaks about legislative provisions, which restrict their execution. The third chapter is about the international payments, it involves individual payment instruments and describes their use in the practise. The real situation is presented by using the example of Československá obchodní banka, Inc. The fourth chapter describes the risks, which endanger especially the payments abroad and possibilities of their elimination. In this part the contracts forward and futures, swaps and options are mentioned. The last part speaks about the foreign markets and foreign operations.

Obsah

Obsah	6
Seznam zkratek	7
Úvod	8
1. Charakteristika zahraničních plateb	9
2. Legislativní opatření	11
2.1 Devizový zákon	11
2.2 Zákon o platebním styku	13
3. Mezinárodní bankovníctví	14
3.1 Mezinárodní platební styk	15
3.2 Nástroje zahraničního platebního styku	17
3.2.1 Hladké platby	17
3.2.2 Šek	19
3.2.3 Směnka	23
3.2.4 Dokumentární platby	25
3.2.4.1 Dokumentární akreditiv	26
3.2.4.2 Dokumentární inkaso	30
3.2.5 Bankovní záruky	32
3.2.6 Forfaiting	34
4. Bankovní rizika	36
4.1 Druhy rizik	37
4.1.1 Úvěrové riziko	38
4.1.2 Likviditní riziko	38
4.1.3 Riziko protistrany	38
4.1.4 Platební riziko	38
4.1.5 Provozní riziko	39
4.1.6 Tržní riziko	39
4.1.7 Kapitálové riziko	39
4.1.8 Úrokové riziko	39
4.1.9 Devizové riziko	40
4.2 Způsoby omezování rizika	40
4.2.1 Zajišťování pomocí derivátů	41
4.2.1.1 Definice derivátů	44
4.2.1.2 Druhy derivátů	45
4.2.1.2.1 Forwardové kontrakty	46
4.2.1.2.2 Kontrakty futures	50
4.2.1.2.3 Swapy	53
4.2.1.2.4 Opce	55
4.2.1.2.5 Porovnání jednotlivých termínových obchodů	57
4.2.1.2.6 Rámcová smlouva ČSOB, a.s.	58
5. Devizový trh a devizové operace	59
5.1 Spotové devizové operace	63
5.2 Termínové obchody	64
Závěr	65
Seznam použité literatury	66
Seznam příloh	68

Seznam zkratek

atd.	a tak dále
AUD	australský dolar
CAD	kanadský dolar
CBOT	Chicago Board of Trade
CME	Chicago Mercantile Exchange
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSOB,a.s.	Československá obchodní banka, akciová společnost
D/P	document again payment
DKK	dánská koruna
ECU	European Currency Unit
EHS	Evropské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
EUR	Euro
GBP	britská libra
HUF	maďarský forint
CHF	švýcarský frank
IBAN	International bank account number
JPY	japonský jen
LIFFE	London International Financial Futures Exchange
MF	Ministerstvo financí
MMF	Mezinárodní měnový fond
např.	například
NOK	norská koruna
odst.	odstavec
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OTC	Over the counter
p.a.	per annum
PLN	polský zlotý
resp.	respektive
SDR	Special Drawing Rights, Zvláštní práva čerpání
SEK	švédská koruna
SKK	slovenská koruna
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
tj.	to je
tzv.	takzvané
USD	americký dolar

Úvod

Během studia na Technické univerzitě v Liberci jsme byli při různých předmětech seznamováni i s oblastí finanční a bankovní a jelikož mě tato oblast zaujala, zvolila jsem si bankovní téma i pro svou závěrečnou diplomovou práci.

Dnešní svět a stále postupující proces jeho globalizace nutí jednotlivé národní ekonomiky neomezovat se pouze na vnitřní obchod, ale musí brát ohled na to, že i ty nejmenší země jsou součástí světového obchodu. Žádná země není schopna existovat sama o sobě. Potřebuje další státy a ty naopak potřebují ji. Národní ekonomiky jsou na jedné straně dodavatelem a na straně druhé odběratelem ostatních zemí. Tento neustále se prohlubující proces kooperace zároveň rozvíjí i platební operace, které musí finanční instituce poskytovat klientům v souvislosti s mezinárodním obchodem.

Tuto problematiku zahraničních plateb jsem se rozhodla zpracovat v této práci. Rozhodla jsem se zaměřit na služby, které pro klienty obchodujícími se zahraničními partnery, poskytují banky. Zaměřila jsem se na jednu z bank působící na českém finančním trhu, Československou obchodní banku, a.s.

Povinnou praxi ve třetím ročníku jsem absolvovala v příbramské pobočce Československé obchodní banky, kde mi vyšli vstříc a poskytli mi alespoň některé podklady pro zpracovávání diplomové práce.

1. Charakteristika zahraničních plateb

Moderní doba přináší stále větší propojování světa a potřebu udržovat kontakt s ostatními subjekty na světovém trhu. Obchodování se již odedávna neomezuje pouze na domácí trhy, ale podniky dodávají a nakupují zboží a služby od svých zahraničních partnerů. Na tento vývoj musely zareagovat i bankovní instituce, neboť jejich klienti začali požadovat možnost provádět platební transakce s partnery, kteří sídlí třeba i na jiném konci zeměkoule. Tyto požadavky vedly k rozvoji zahraničních plateb. Mezinárodní dělba práce vedla k tomu, že ekonomiky jednotlivých zemí, státních suverénních celků, se staly součástí světového hospodářství. I hospodářství České republiky je propojeno se zahraničními ekonomikami. Mezinárodní hospodářské vztahy jsou doprovázeny platbami v zahraničním obchodě za zboží a služby, poskytováním a splácením zahraničního úvěru, platbami spojenými s úločkami vkladů domácích subjektů v zahraničí a úroků z nich plynoucích nebo investicemi v zahraničí. Dochází i k jiným formám mezinárodní spolupráce a styků, zejména v mimoeconomické oblasti, spojené s pohybem peněžních plateb, jako jsou platby spojené s udržováním státních zastupitelských orgánů, vojenských, kulturních, vědecko-výzkumných institucí, školských a jiných, platby spojené s nejrůznějšími dary a formami pomoci, dědictvím a jiné.

Souhrn těchto peněžních plateb je základem mezinárodního peněžního oběhu a mezinárodních financí. Mezinárodní peněžní oběh je uskutečňován mezinárodními peněžními prostředky ve formě valut a deviz. Valutami jsou z hlediska daného státu cizí měnové prostředky ve formě hotovostních platidel, bankovek, státovek a mincí. Devizami jsou peněžní prostředky v cizí měně, které jsou na účtech u tuzemských či zahraničních peněžních ústavů, nebo s nimiž lze nakládat na základě platebních dokumentů, nebo dokumenty, s nimiž je spojeno právo na peněžní plnění v cizí měně (směnky, šeky, akreditivy, platební karty). Přepočty domácích měn na měny zahraniční, které jsou nezbytné při provádění uvedených plateb a transakcí, jsou uskutečňovány prostřednictvím devizového či směnného kursu. [9]* Kurs valut se obvykle mírně liší od kursu deviz,

* [9] Anděla Landorová, Věra Košteková, PENÍZE A BANKY, Univerzita Karlova vydavatelství Karolinum, Praha 1997

vzhledem k rozdílným manipulačním nákladům s oběma druhy peněžních prostředků. Valutový kurs ovlivňuje především nabídka a poptávka vyvolané cestovním ruchem. [5]^{*}

Úroveň devizového kursu se utváří odlišně u měn směnitelných a nesměnitelných. Devizové kursy směnitelných měn jsou určovány na devizovém trhu podle nabídky a poptávky. Pro ekonomické subjekty, které obchodují se zahraničím, je proto důležité sledovat vývoj kursu měny země, se kterou obchoduje. Devizový kurs je ovlivňován nejen ekonomickými podmínkami dané země, ale má na něj vliv i politická stabilita země, možné válečné konflikty a jiné.

Proti kursu volně směnitelných měn můžeme postavit kurs pevný, který je volně nepohyblivý, respektive je směnitelný pouze za určitých podmínek. Tyto podmínky jsou stanovovány ze strany oficiálních míst, jako např. centrální banka, ministerstvo financí, apod. [5]

Pro subjekty obchodující se zahraničím je také důležitá volba finanční instituce, prostřednictvím které budou platby se zahraničními partnery provádět. Rozhodovat by měly nejen poplatky za zprostředkování, ale také produkty, které banka nabízí klientovi v souvislosti s omezením rizika pohybu měnového kursu (termínové obchody), nebo pomoc zajištění úhrady dodávky (dokumentární akreditiv), apod.

Československá obchodní banka došlé i vyšlé platby do 1,5 milionu korun standardně konvertuje podle kursovního lístku. Pokud platba přesáhne tuto hranici, banka automaticky nabídne klientovi individuální promptní kurs. Na základě požadavku klienta banka poskytuje individuální směnný kurs již od 10.000 EUR/CZK a USD/CZK. Ostatní měnové páry může klient výhodně směnit již od 20.000 EUR.

Pokud jde o poplatky za provádění zahraničních plateb, je ČSOB jedinou bankou na českém finančním trhu, která nabízí bezplatné provádění plateb na Slovensko.

^{*} [5] K. Bartošek, D. Felsbergová, P. Jaroš, BANKOVNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE, Bankovní institut a.s. Praha 1998

Standardní poplatky za platby do ostatních bank jsou stanoveny jako procento z objemu platby a mají své minimum a maximum. Liší se od sebe poplatky za došlé a vyšlé platby. V platebním příkazu do zahraničí má klient možnost označit, kdo bude hradit bankovní výlohy. Označení OUR znamená, že všechny výlohy hradí příkazce, pokud je na příkazu označení BEN, znamená to, že veškeré výlohy jsou účtovány příjemci. U plateb označených SHA si každá strana hradí výlohy své banky. [15]*

2. Legislativní opatření

Následující kapitola je věnována právním předpisům, které regulují provádění plateb do zahraničí.

2.1 Devizový zákon

Podoba českého devizového trhu je dána jak vztahy mezi bankami navzájem, tak mezi bankami a klienty. Tyto vztahy jsou právně ošetřeny devizovým zákonem č. 219/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

§ 1 zmíněného zákona (písmena a až m) vymezuje základní pojmy. Tuzemskem je míněno území České republiky. Pro označení fyzických nebo právnických osob tuzemci nebo cizozemci má význam trvalý pobyt, resp. sídlo firmy. Tuzemcem se rozumí fyzická osoba s trvalým pobytem v tuzemsku nebo právnická osoba se sídlem v tuzemsku. Cizozemec je v devizovém zákoně vymezen negativně. Je jím osoba fyzická nebo právnická, která nesplňuje podmínku trvalého pobytu či sídla v tuzemsku. Pojem devizových hodnot byl pozdějšími zněními zúžen na peněžní prostředky v cizí měně v hotovosti či na účtech, a to ve všech cizích měnách a zúčtovacích jednotkách, v nichž jsou vedeny účty a zahraniční cenné papíry. Do devizových hodnot byly nově zahrnuty finanční deriváty (opce, swapy, futures, forward), označené jako penězi ocenitelná práva a

* [15] Interní informace ČSOB, a.s. – ČSOB zahraniční obchod

závazky odvozené od devizových hodnot. V nové právní úpravě došlo k podstatné změně chápání pojmu zahraniční a tuzemský cenný papír. V současné době se statut cenného papíru zásadně řídí statutem emitenta, a to bez ohledu na měnu či místo vydání. Pokud je emitentem cenného papíru tuzemec, jedná se o cenný papír tuzemský, je-li jeho emitentem cizozemec, jedná se o cenný papír zahraniční. Obchod s devizovými hodnotami je zákonem definován jako poskytování služeb třetím osobám, jejichž předmětem je nákup a prodej devizových hodnot (peněžní prostředky v cizí měně, zahraniční cenné papíry, finanční deriváty) a za obchod se považuje i směna devizových hodnot. Pro zvýšení právní jistoty je z obchodu s devizovými hodnotami výslovně vyloučeno splácení finančního úvěru v jiné měně, než v které byl poskytnut nebo přijat, pokud má smlouva písemnou formu. Devizovým zákonem je definována i přímá investice, jejíž definice vychází ze směrnic OECD, MMF, EU. Devizovými orgány jsou ve smyslu tohoto zákona Ministerstvo financí a Česká národní banka. Zákon vymezuje též devizová místa, která na základě povolení působit jako banka, koncese ke směnářské činnosti nebo na základě udělené devizové licence, jsou oprávněna obchodovat s devizovými hodnotami a provádět platební styk ve vztahu k zahraničí. Devizovými místy jsou především banky, ale mohou to být i nebankovní subjekty nebo jiné subjekty, kterým byla ČNB udělena devizová licence k provádění devizových operací. Pod pojmem poskytování peněžních služeb se rozumí zprostředkování úhrad do zahraničí a naopak přijímání úhrad ze zahraničí.

§ 2 upravuje rozdělení působnosti mezi devizovými orgány. MF má vymezenou působnost především na subjekty, které mají přímou vazbu na státní rozpočet. Do působnosti ČNB spadají všechny ostatní osoby, bez ohledu na to, zda podnikají či nikoliv.

Pro provádění obchodů s devizovými hodnotami uděluje ČNB devizovému místu s výjimkou banky devizovou licenci, ve které se stanoví rozsah oprávnění, doba, na kterou se uděluje, a podmínky, které musí být dodrženy. Tato licence je vydávána na základě žádosti a nelze ji převést na jinou osobu. Při rozhodování o žádosti o udělení devizové licence přihlíží ČNB zejména k technickým, organizačním a finančním předpokladům žadatele, odborné způsobilosti osob vykonávající řídicí funkce a bezúhonnosti osob, které jsou zakladateli. Seznam devizových míst vede ČNB.

Druhá část upravuje práva a povinnosti tuzemců a cizozemců. Toto ustanovení devizového zákona deklaruje rozsah směnitelnosti české koruny. § 4 umožňuje všem tuzemcům smluvně se zavazovat vůči cizozemcům v české nebo cizí měně. Tuzemec může nabývat devizové hodnoty, majetek v zahraničí a dovážet a vyvážet českou i cizí měnu. Zákon umožňuje odkup české měny od cizozemců devizovými místy. § 5 upravuje oznamovací povinnost. Předepisuje jaké informace je tuzemec povinen oznámit za účelem sestavení platební bilance ČR. Stejně povinnosti má i cizozemec podnikající v tuzemsku. Zákon stanoví, že bezhotovostní úhrady z tuzemska do zahraničí a přijímání úhrad ze zahraničí v české i v cizí měně mohou být prováděny pouze prostřednictvím oprávněných devizových míst. Na výzvu devizového místa jsou tuzemci i cizozemci povinni označit účel úhrady došlé ze zahraničí. § 17 upravuje možnosti nabývání vlastnického práva k nemovitosti v ČR pro cizozemce. § 18 dovoluje ČNB po dohodě s MF stanovit limit pro vývoz a dovoz peněžních prostředků v hotovosti.

Třetí část uváděného zákona je věnována devizové kontrole. [19]^{*}

Devizový orgán se při výkonu působnosti podle tohoto zákona řídí správním řádem s výjimkou uvedenou v ustanovení § 3 odst. 3 a § 22 odst. 6.)^{*1}

2.2 Zákon o platebním styku

Vedle devizového zákona jsou zahraniční platby řízeny též zákonem č. 124/2002 Sb. o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku).

Ve smyslu tohoto zákona jsou banky, pobočky zahraničních bank a jiné osoby, které provádějí a zprostředkovávají převod peněžních prostředků jako podnikání, označovány jako převádějící instituce.

^{*} [19] Hana Konečná, Jarmila Moravcová, NOVÝ DEVIZOVÝ ZÁKON A PROVÁDĚCÍ PŘEDPISY S KOMENTÁŘEM, Polygon Praha 1996

^{)*1} Devizový zákon č. 219/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Tento zákon mimo jiné upravuje provádění přeshraničních převodů. *Přeshraničním převodem se rozumí převod peněžních prostředků z jednoho členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor do jiného členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor v domácí měně kteréhokoliv členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor až do výše protihodnoty 50 000 eur. Protihodnota se přepočte podle kurzu devizového trhu vyhlášeného Evropskou centrální bankou ke dni účinnosti příkazu k převodu.*^{)*2}

Jmenovaný zákon definuje převod jako operaci, která je prováděna na základě příkazu, který dal příkazce své převádějící instituci, za účelem převedení peněžních prostředků ve prospěch účtu příjemce.

Provádí-li převádějící instituce převod peněžních prostředků do zahraničí, je podle § 8 odst. 3 zákona povinna připsat prostředky na účet příjemce a předat nezbytné podklady k provedení transakce do pěti bankovních pracovních dnů ode dne účinnosti příkazu, není-li dohodnuta lhůta jiná. Pokud převádějící instituce příkazce/příjemce nedodrží lhůty stanovené zákonem, zaplatí příkazci/příjemci úrok z prodlení. Úrok z prodlení se vypočte z částky převodu; pro jeho výpočet se použije úroková sazba stanovená zvláštním právním předpisem. Kromě úroku z prodlení mají příkazce i příjemce nárok na náhradu škody.

Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2003, až na určité paragrafy, které vstoupily v platnost od 1. 1. 2004 a nabyly účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení ČR k EU v platnost.

3. Mezinárodní bankovníctví

^{)*2} Zákon č. 124/2002 Sb. o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku), § 2 odst. 2

V důsledku neustálého rozvoje a globalizace obchodu se už dávno neprovádějí bankovní operace pouze na území jednotlivých států. Jednotliví obchodní partneři mohou pocházet z různých zemí světa, a tak bylo nutné, aby banky rozšířily poskytované služby z platebního styku národního na mezinárodní. Na mezinárodních finančních trzích operují komerční i centrální banky, ale i nadnárodní instituce (např. Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Evropská banka pro obnovu a rozvoj, ...).

Mezinárodní finanční trhy lze rozčlenit na zahraniční finanční trhy a eurotrhy. Zahraniční finanční trhy můžeme vymežit jako část finančního trhu, na němž dochází na základě nabídky a poptávky k pohybu peněz a kapitálu mezi subjekty ze vzájemně různých zemí, přičemž obchody jsou uzavírány v měně, která je pro jednoho z nich měnou domácí. Eurotrhy jsou taková část finančního trhu, kde dochází k uzavírání kontraktů v měně, která není na daném místě měnou tuzemskou. Vedle amerických dolarů mají na těchto trzích silné postavení i jiné měny (japonské jeny, švýcarské franky, euro).

Nutnou podmínkou existence mezinárodního finančního trhu je fungování trhu devizového. [11]*

Mezinárodní platby se uskutečňují prostřednictvím volně směnitelných měn, clearingové měny, národních měn a nadnárodních měnových jednotek. Volně směnitelné měny jsou národní měny, za které lze kdykoliv nakoupit devizy a valuty a jimiž lze volně platit. Clearingová měna je taková měna, která se používá při vyrovnávání peněžních pohledávek mezi dvěma nebo více státy. K nadnárodním měnovým jednotkám patří SDR, která se používá jako zúčtovací jednotka při transakcích MMF, či dříve používaná ECU. Další nadnárodní měnou, která dostala i hotovostní podobu je EURO.

3.1 Mezinárodní platební styk

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

Mezinárodní platební styk zahrnuje pohyb hotovostních a bezhotovostních platebních prostředků přes hranice jednotlivých zemí nebo měnových oblastí. Hotovostní platební styk je spojen především s cestovním ruchem, bezhotovostní platební styk je spojen zejména s exportem a importem zboží a služeb nebo kapitálu a s dalšími platbami. Platebními dokumenty jsou bankovní převody, směnky, šeky, akreditivy.

Aby banky mohly plnit požadavky klientů týkající se plateb se zahraničím, musí spolupracovat s bankami v zahraničí. Zahraniční banky, které jsou k dispozici tuzemským bankám jako obchodní partneři, jsou označovány jako korespondenti nebo korespondenční banky. V korespondenční síti jsou vedeny dva typy účtů:

- loro účty – jsou účty vedené tuzemskými bankami pro banky zahraniční. Jsou vedeny v měně země, v níž sídlí banka, která tento účet vede;
- nostro účty – jsou vlastní účty banky vedené u jiných bank doma i v zahraničí. [6]*

Aby byl zabezpečen provoz a vývoj mezinárodní komunikační sítě mezi jednotlivými bankami, vznikla v roce 1973 společnost SWIFT. Díky této organizaci dochází k rychlým a bezpečným přenosům dat v mezinárodním bankovním obchodě. SWIFT zpracovává a předává zprávy, které mají standardizovaný formát složený z jednotlivých bloků. Bloky obsahují pole, z nichž některá jsou závazná a jiná nikoliv. Závazná pole obsahují základní informace pro zpracování zprávy. Standardní formát zamezuje jazykovým a interpretačním problémům, které by jinak mohly vznikat. Komunikačním jazykem je angličtina.

Pro zabezpečení zpráv bylo nutno sjednotit adresy členských bank. Tato adresa je složena z 4 písmen doplněných 2 místy pro kód země a dvoumístným kódem oblasti nebo místa. Tak vzniká osmimístná swiftová adresa, kterou je možno doplnit trojmístným kódem vlastní pobočky. Některé kódy SWIFT jsou uvedeny jako číslo osmimístné, např. SWIFT kód označení kanadské banky Royal Bank of Canada ROYCCAT2, zatímco

* [6] Buhuslav Sekerka, BANKY A BANKOVNÍ PRODUKTY, Profess consulting s.r.o. Praha 1997

některé jiné kódy jsou doplněny dalšími třemi znaky, jež označují i danou pobočku, např. Toronto – Dominion Bank TDOMCATTOR (viz. příloha 1).

Nutno bylo také zavést měnové kódy. Každý takový kód se sestává z dvojmístného kódu země, který je stanoven ISO, za nímž následuje měnový symbol (např. USD, CZK, GBP, EUR, JPY...).[6]

Od 1. 7. 2003 je v EU a EHS povinné používat čísla účtů ve formě IBAN. I ČSOB je v tomto směru připravena uvádět IBAN na výpisech z účtu. Některé evropské banky již IBAN striktně vyžadují. Pokud klient použije tento indikátor při svých platbách, vyhne se dodatečným poplatkům, které si v případě jeho absence zahraniční banky účtují. [15]^{*}

3.2 Nástroje zahraničního platebního styku

V zahraničním platebním styku jsou používány tyto nástroje :

- hladké platby,
- šek,
- směnka,
- dokumentární akreditiv,
- dokumentární inkaso,
- bankovní záruky,
- cestovní šek.

3.2.1 Hladké platby

V zahraničním platebním styku je nejvíce rozšířeným nástrojem platební příkaz. Je používán ve všech oblastech zahraničního platebního styku, tj. při obchodech se zbožím

^{*} [15] Interní informace ČSOB, a.s. – ČSOB zahraniční obchod

a službami, při pohybu kapitálu i při platbách mezi bankami. Jak již bylo zmíněno, platební příkaz představuje převod částky z domácí banky bance korespondenční, a tato částka má být zaplacená na účet konečného příjemce platby. Bankami jsou tyto platební příkazy do zahraničí označovány jako hladké platby.

Rozlišujeme dva základní druhy hladkých plateb :

- platby ze zahraničí,
- platby do zahraničí.

Technicky se platební příkaz provádí prostřednictvím SWIFT. Mohou být též zaslány poštou či dálnopisem. Tyto možnosti jsou však využívány v menší míře.

K provedení hladké platby si příjemce a plátce sjednají dokumenty nevázanou, nezajištěnou platbu, provedenou prostřednictvím svých bank. Předpokladem je důvěra v plátce.

Mezi výhody hladké platby můžeme počítat :

- rychlou realizaci,
- nízké náklady,
- využitelnost při provádění všech druhů plateb obchodního i neobchodního charakteru,
- jednoduchost při vystavení platebního příkazu. [2] [6]^{*}

Úhrady do a ze zahraničí jsou určeny všem klientům k bezhotovostnímu převodu finančních prostředků do a ze zahraničí. Příkaz k úhradě do zahraničí mohou klienti ČSOB podat buď klasickým způsobem na příslušných tiskopisech, nebo elektronickou cestou prostřednictvím ČSOB Linky 24, a to na základě předem uzavřené smlouvy s bankou.

^{*} [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997

[6] Bohuslav Sekerka, BANKY A BANKOVNÍ PRODUKTY, Profess consulting s.r.o. Praha 1997

Předpokladem provedení úhrady je dostatek peněžních prostředků na účtu klienta ČSOB. Úhradu do zahraničí provádí ČSOB také pro náhodné klienty, ti však musí v pobočce ČSOB složit předem hotovost na krytí úhrady, včetně příslušných poplatků.

Dalším předpokladem provedení příkazu k platbě či inkasu do a ze zahraničí je uvedení správného čísla a názvu účtu. Tato služba je dostupná pro všechny fyzické osoby, podnikatele i nepodnikatele, a právnické osoby, které mají u ČSOB zřízen běžný nebo osobní účet. [12]* (viz. příloha 2)

3.2.2 Šek

Šek je písemný platební příkaz majitele účtu (výstavce šeku) prikazující šekovníkovi (bance) vyplatit při předložení šeku osobě na šeku uvedené nebo doručiteli určitou částku, uvedenou na šeku, na vrub jeho účtu. Je to převoditelný cenný papír. V České republice jsou šeky legislativně vymezeny směnečným a šekovým zákonem, výjimku představují šeky cestovní, jejichž používání je ošetřeno obchodním zákoníkem.

Šeky jsou klasické nástroje platebního styku. Jsou použitelné i jako nástroj k výběrům v hotovosti, ale jsou především nástrojem bezhotovostního placení. Obliba a rozšíření šeků je v různých zemích různá, jde o otázku tradice. Zejména v angloamerické oblasti konkuruje používání šeků bankovním úhradám.

Vedle toho, že je šek cenným papírem, má i další charakteristiky. K těm patří to, že je určen k oběhu, ztělesňuje samostatnou pohledávku a jedná se o přísně definovanou listinu. Podle zákona musí mít šek tyto náležitosti:

- celá listina musí být sepsána v jednom jazyce,
- v souvislém textu musí být označeno, že se jedná o šek,
- bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu,
- jméno toho, kdo má platit (šekovník),
- údaj místa, kde má být zapláceno,

* [12] Interní informace ČSOB, a.s.

- datum a místo vystavení šeku,
- podpis výstavce.

Pokud některá z výše uvedených náležitostí chybí, potom není listina jako šek platná. Šek je zásadně proplacitelný na viděnou (při předložení).

Šek je také nástrojem jak národního tak i mezinárodního platebního styku. V zahraničním, stejně jako v tuzemském, obchodě rozlišujeme šek bankovní, soukromý a cestovní.

Bankovní šek je vystavován bankou. Jde o velmi kvalitní druh šeku, co do jistoty nahrazující placení v hotovosti. Bankovní šeky vystavují banky na žádost svých klientů. Jsou kryté zablokováním peněžních prostředků na běžném účtu nebo úvěrem. U bankovního šeku probíhá platba prostřednictvím banky plátce, která vystaví šek bance korespondenční. Tímto způsobem může platba proběhnout, pokud :

- si to příkazce výslovně přeje,
- jsou v zemi příjemce tyto šekové platby na základě platebních zvyklostí běžné,
- má platba proběhnout v třetí měně,
- není známo bankovní spojení příjemce platby.

Soukromý šek je takový, jehož výstavcem je nebankovní subjekt, osoba, která má účet v bance. Soukromé šeky jsou většinou vyplňovány na formuláři šekové knížky.

Kvalitnější modifikací soukromého šeku jsou tzv. **zaručené šeky**. Jsou to šeky, u nichž banka, která vydala tiskopis šeku, garantuje jejich proplacení za předpokladu dodržení určitých podmínek, aniž by požadovala ověřování jeho krytí. Aby mohl být takovýto šek použit, musí existovat následující dva komponenty: šeková knížka s tiskopisy zaručených šeků a záruční karta k těmto šekům.

Šek cestovní patří do nejrozšířenější kategorie šeků, je používán v oblasti cestovního ruchu. Jde o šeky vystavené nikoliv podle šekového zákona, ale podle obchodního zákoníku. Jejich prodej a nákup se uskutečňuje podle předpisů jednotlivých

emisních bank. Cestovní šek je prostředek platby pro cestující, který je chráněn proti ztrátě a který je použitelný po celém světě pro získání hotovosti, zboží či služeb. Cestovní šek je placen při koupi a k celkové hodnotě se navíc připočítává provize ve výši 1%. Bezprostředně při koupi jsou poprvé podepisovány a při jejich proplácení se obvykle předkládá občanský průkaz nebo cestovní pas. Podruhé je šek podepisován v přítomnosti osoby, která šek proplácí. Tento systém chrání před zneužitím v případě odcizení.

V porovnání s hotovostí má cestovní šek své výhody i nevýhody. Zde jsou některé z nich.

Výhody :

- v případě ztráty je šek nahrazen,
- při směně na jinou měnu má lepší směnný kurz,
- cestování bez hotovosti je pohodlnější.

Nevýhody :

- platí se 1% provize,
- podepisují se dvakrát,
- běžně mohou být proplaceny pouze po předložení průkazu totožnosti,
- šeky si může nechat proplatit pouze kupující, který šeky poprvé podepsal,
- šeky lze získat pouze v omezeném počtu hodnot.

Podnik přijímající šek, jej zašle své bance, která od jeho vydavatelů vyžádá proplacení.

Šeky je možné dělit také podle způsobu, jakým je na šeku vyjádřena oprávněná osoba. Podle tohoto hlediska rozeznáváme:

- a) **šek na řad**, který je vystaven na určitou osobu, obvykle s doložkou „na řad“. Práva plynoucí ze šeku lze převádět indosamentem (rubopisem), ve kterém oprávněný majitel uvede novou oprávněnou osobu, což ztvdí podpisem. Indosament plní tři funkce: první je funkce převodní, která převádí všechna práva plynoucí ze šeku na nového majitele; dále má funkci legitimační, která dokládá, kdo je oprávněným majitelem šeku; třetí funkce je garanční. Ta

zajišťuje, že indosant odpovídá všem, na které byl šek dále převeden, za proplacení šeku.

- b) Dalším druhem šeku podle oprávněné osoby je **šek na jméno** (rektašek). Ten je vystaven na určitou osobu s doložkou „nikoli na řad“. Tento druh šeku nelze indosovat.
- c) **Šek na majitele**, držitele je dalším druhem šeku. Oprávněným majitelem šeku je osoba, v jejíž rukou se šek právě nachází. Pro převedení tohoto druhu šeku stačí pouhé fyzické předání.

Podle způsobu použití šeku rozlišujeme **šek pokladní**, který slouží k výběrům hotovosti z banky, a **šek k zúčtování**, u kterého je naopak proplacení v hotovosti vyloučeno, šekovník ho může vyrovnat pouze bezhotovostně. Pro jakékoliv šeky platí legitimační povinnost. Při předložení šeku musí klient prokázat svou totožnost, a navíc musí při výplatě šeku v hotovosti potvrdit příjem částky podpisem.

Zákonem jsou stanoveny lhůty, které se počítají ode dne vystavení šeku, dokdy je třeba předložit šek k proplacení. Tyto lhůty mají význam především v tom, že během období do jejich vypršení nelze šek odvolat. To je možné až po jejich uplynutí. Lhůty platnosti šeku jsou následující :

- 8 dnů – pro šek vystavený a splatný v jednom státě,
- 20 dnů – je-li šek vystaven v jiném státě než kde je splatný,
- 70 dnů – je-li místo vystavení a splacení šeku na jiném kontinentu.

Před proplacením šeku je banka povinna provést cenzuru šeku, která spočívá v posouzení všech podstatných náležitostí, zda je správně označen jeho výstavce, je-li uveden způsob, jak má být šek proplacen, a není-li poškozen nebo opravován. [9] [2]*

ČSOB nabízí svým klientům šeky bankovní, soukromé a cestovní. Tyto produkty jsou určeny jak osobám fyzickým, tak podnikatelům.

* [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997

[9] Anděla Landorová, Věra Koštěková, PENÍZE A BANKY, Univerzita Karlova vydavatelství Karolinum, Praha 1997

Za určitých sjednaných podmínek poskytuje ČSOB, a.s. svým klientům Cash Letter System. Žádosti o Cash Letter System přijímají úvěrová pracoviště, která na základě hodnocení bonity klienta vypracují úvěrový návrh včetně stanovení limitu Cash Letter System. Po schválení návrhu a uzavření smlouvy s klientem jsou jím předkládané šeky propláceny do výše stanovené limitem.

V oblast šeků nabízí ČSOB, a.s. svým klientům tyto služby:

- zajišťuje veškerou šekovou agendu obchodní i neobchodní povahy, tj. přijímá k inkasu všechny druhy šeků ze všech oblastí světa, provádí jejich eskont, obstarává inkaso šeků se závadou, likviduje šeky vydané tuzemskými i zahraničními bankami na ČSOB, likviduje šeky vydané k tíži cizozemských účtů i účtů v CZK vedených u ústředí a poboček,
- provádí inkaso vkladních knížek, obligací a jiných dokumentů v zahraničí,
- k promptnímu honorování šeků poskytuje bonitním klientům výsadu Cash Letter System,
- vystavuje bankovní šeky k úhradě závazků,
- poskytuje k účtům šekové knížky,
- prodává a nakupuje cestovní šeky emitované zahraničními bankami a společnostmi. [12]*

3.2.3 Směnka

Směnka je převoditelný, dluhový cenný papír, z něhož vyplývá bezpodmínečný dlužnický závazek sepsaný v přesně definované formě, který poskytuje majiteli směnky nesporné právo požadovat ve stanovenou dobu zaplacení peněžní částky uvedené na směnce.

Směnky rozdělujeme na cizí a vlastní, podle důvodu vystavení na obchodní a finanční. **Směnka cizí** (trata) obsahuje příkaz výstavce směnky třetí osobě, aby zaplatila

* [12] Interní informace ČSOB, a.s.

věřiteli ve stanovený termín na směnce vyznačenou sumu. **Směnka vlastní** je příslib výstavce, že on sám zaplatí v den splatnosti peněžní částku uvedenou na směnce.

Aby byla listina směnkou, musí splňovat zákonem stanovené náležitosti. K těm patří:

- celá listina musí být sepsána v jednom jazyce,
- označení, že jde o směnku, musí být uvedeno v souvislém textu,
- bezpodmínečný příkaz (nebo příslib) výstavce zaplatit určitou peněžitou sumu,
- údaj o splatnosti,
- jméno osoby, které má být zapláceno,
- přesné stanovení místa, kde má být zapláceno,
- uvedení jména toho, kdo má zaplatit,
- datum a místo vystavení směnky,
- vlastnoruční podpis výstavce.

V tuzemském platebním styku je směnka obvykle používána v jednom vyhotovení, při zahraničních vztazích bývá účelné mít ji vyhotovenou v několika stejnopisech. Ty musí být číslovány. Nejsou-li totiž stejnopisy směnky číslovány, platí každý exemplář jako samostatná směnka.

Používání směnky v mezinárodním platebním styku samostatně je dnes spíše výjimečné. Častější využívání směnky je v souvislosti s dokumentárními akreditivy.

V zahraničním obchodě se používá varianta eskontního úvěru, který je zde označován jako úvěr negociační. Eskontní úvěr je krátkodobý úvěr (banky zpravidla eskontují směnky se zbytkovou splatností do jednoho roku), který poskytuje banka prostřednictvím odkupu (eskontu) směnky před její splatností, přičemž si sráží určitý úrok (diskont):

$$\text{diskont} = \frac{\text{směnečná částka} * \text{zbytková doba splatnosti ve dnech} * \text{diskontní sazba v \% p.a.}}{100 * \text{počet dnů v roce}}$$

Obchodní banka může směnku dále eskontovat centrální bance či jiným subjektům.

Při tomto úvěru figurují kromě dovozce a vývozce také jejich banky. Princip spočívá v tom, že dovozce zprostředkovává vývozci eskont směnky vystavené dodavatelem na banku nebo na vývozce. Negociační banka odkupuje směnku a dokumenty.

Varianta akceptačního úvěru je v zahraničním obchodě označována jako ramboursní úvěr. Zde figuruje kromě vývozce, dovozce a jejich bank ještě třetí renomovaná zahraniční banka – ramboursní banka, která je akceptantem směnky vystavené vývozcem. Ramboursní banka propůjčuje své dobré jméno dovozci. Před dospělostí směnky banka dovozce poukáže směnečnou částku ramboursní bance a při dospělosti směnky banka vývozce předloží směnku ramboursní bance, která tuto směnku proplatí. [14] ^{*}(viz. příloha 3)

3.2.4 Dokumentární platby

V mezinárodním obchodě jsou obchodní partneři od sebe často velmi vzdáleni, než aby se navzájem dobře znali. Je zde tedy podstatně větší riziko než v obchodě tuzemském. Mohou nastat pochybnosti o schopnostech kupujícího platit a ochotě prodejce dodat zboží, nebo politická a ekonomická situace zemí dovozce a vývozce není stabilní. Toto mělo za následek zesílení bezpečnostních požadavků jak na straně dovozce, tak na straně vývozce. Proto musí existovat garance, že strany splní, k čemu se zavázaly. Pochybnosti lze rozptýlit, nebo aspoň snížit, prostřednictvím bank v obou zemích. To je účel dokumentárních plateb, kterými jsou dokumentární akreditiv a dokumentární inkaso.

^{*} [14] Jaroslava Durčáková, Martin Mandel, MEZINÁRODNÍ FINANCE, Management Press, Praha 2000

3.2.4.1 Dokumentární akreditiv

Důležitým platebním a zajišťovacím instrumentem je dokumentární akreditiv. Je to písemný závazek banky, vystavený na žádost jejího klienta, zaplatit určenou peněžní částku, jestliže dojde ke splnění akreditivních podmínek. Podmínkou pro splnění akreditivního závazku je předložení předepsaných dokumentů ze strany prodávajícího.

Účastníci dokumentárních akreditivů se většinou řídí zavedenými zvyklostmi, jelikož ve většině zemí není dokumentární akreditiv upraven zákonem. Mezinárodní obchodní komora v Paříži vydala Jednotná pravidla a zvyklosti pro dokumentární akreditivy. Tato pravidla, ač nejsou právní normou, jsou bankami dodržována. V našem právním řádu je dokumentární akreditiv zakotven v Obchodním zákoníku.

Dokumentární akreditiv je pro své výhody, které poskytuje oběma obchodním stranám, jedním z nejvyužívanějších platebních nástrojů.

Pro banku je závazné pouze znění akreditivu, nikoli znění kupní smlouvy uzavřené mezi dodavatelem a odběratelem. Banky se zabývají výhradně doklady, nikoli dodávaným zbožím či službami. Banky pouze prověřují, zda byly splněny podmínky akreditivu. Neručí za odlišnosti mezi zúčtovaným a skutečně dodaným zbožím.

Pokud dovozce podá své bance žádost o otevření dokumentárního akreditivu, dříve než banka tuto žádost splní, prozkoumá, zda má klient prostředky k jeho krytí na svém účtu, a stanoví, zda lze dokumentární akreditiv použít. Je-li tomu tak, uzavře s ním smlouvu o otevření dokumentárního akreditivu. Při otevření dokumentárního akreditivu ve prospěch zahraničního prodávajícího, banka se obrátí na svou korespondenční banku, která je v této souvislosti označována za avizující. Po splnění dodávky, na jejíž zaplacení byl dokumentární akreditiv vystaven, beneficiant předloží avizující bance dokumenty za účelem proplacení. Ta zkontroluje, zda jsou splněny podmínky a pokud ano, zaplatí předepsaným způsobem. Dokumenty jsou poté předány vystavující bance, která zaplatí ve prospěch avizující banky danou protihodnotu.(viz. příloha 4)

Výhody pro příjemce akreditivu (vývozce):

- prodávajícímu vzniká pohledávka k bance místo ke kupujícímu,
- má jistotu zaplacení při splnění akreditivních podmínek,
- zlepšuje se jeho likvidita,
- může použít akreditiv jako ručení vůči svým dodavatelům.

Výhody pro příkazce akreditivu (dovozce):

- díky kvalitnímu platebnímu zajištění může získat výhodnější cenové podmínky,
- akreditiv vytváří značný tlak na prodávajícího,
- má jistotu, že bude platit až po splnění předepsaných podmínek vývozcem.

Jednotlivé formy dokumentárního akreditivu se rozlišují podle ujednání o rozsahu záruk a okamžiku převzetí rizika. Podle stupně závaznosti pro banku rozlišujeme akreditiv na odvolatelný a neodvolatelný. Podmínky **odvolatelného akreditivu** mohou být kdykoli změněny nebo zrušeny bez souhlasu beneficienta. Tento druh však nepředstavuje kvalitní zabezpečení pohledávky a v praxi se téměř nevyskytuje. **Neodvolatelný akreditiv** nemůže být měněn bez souhlasu zúčastněných stran. Při splnění akreditivních podmínek dává vývozci značnou jistotu zaplacení.

Z hlediska právní závaznosti rozlišujeme **akreditiv potvrzený**, u něhož na základě žádosti banky vystavující může banka beneficienta akreditiv potvrdit a sama převzít závazek ve vztahu k příjemci. Tento druh má pro příjemce výhodu v tom, že za platbu ručí dvě banky, a tím se zvyšuje jistota zaplacení. Dalším druhem je **akreditiv avizovaný**, u něhož banka příjemce nevstupuje do závazku vůči příjemci.

Akreditivy je možno dále členit podle individuálních zvláštností účelu platby a způsobu provedení celé transakce. Další typy akreditivů tady jsou :

- akreditiv na viděnou,
- ramboursní akreditiv – směnečný akreditiv,
- akreditiv s odsunutou splatností,

- akreditiv s červenou doložkou,
- revolvingový akreditiv,
- převoditelný akreditiv,
- akreditiv „back-to-back“,
- akreditiv pohotovostní.

U **akreditivu na viděnou** je částka splatná, jakmile jsou bance doručeny veškeré doklady a banka je přezkoumá. Příjemce tak může téměř okamžitě disponovat s danou částkou.

Pokud je akreditiv označen za **ramboursní**, předává oprávněný bance vedle ostatních dokumentů také lhůtní směnku na určitou banku. Po ověření dokladů obdrží místo peněz akcept směnky od banky, na kterou byla směnka vystavena.

Akreditiv s odsunutou splatností je odlišný v tom, že při prezentaci dokladů obdrží baneficient písemný příslib, že v den splatnosti akreditivu obdrží platbu. Dovozce tak získá doklady před tím, než je zatížen kupní cenou.

Při **akreditivu s červenou doložkou** může baneficient požadovat od korespondenční banky určitou zálohu ve stanovené výši. Ta je vyplácena proti potvrzení a písemnému závazku baneficienta, že ve stanovené lhůtě dodá požadované dokumenty. Dříve bylo zmocnění banky k záloze psáno červeným inkoustem, odtud jeho označení.

U **revolvingového akreditivu** se základní částka podle stanovených podmínek v době splatnosti obnovuje. Revolving může být stanoven na určitou částku nebo dobu.

Při **převoditelném akreditivu** má baneficient možnost požádat svou banku, aby část obnosu nebo celý obnos převedla ve prospěch jiné osoby nebo osob.

Akreditiv „back-to-back“ se používá při reexportních operacích. Zde jsou využívány stejné dokumenty jak pro export, tak pro import.

U **pohotovostního akreditivu** jde o záruku v širším slova smyslu. Tento druh akreditivu je bankovní zárukou ve formě akreditivu.

Platnost akreditivu končí jeho vyčerpáním, zrušením, odvoláním nebo uplynutím stanovené doby. [2] [6] * (viz. příloha 5)

Již bylo uvedeno, v případě akreditivu se banky zabývají výhradně dokumenty, nikoli zbožím. Tyto dokumenty musí být bankou zkontrolovány, a nejsou-li v pořádku, banka platbu neprovede. K dokumentům používaným v zahraničním obchodu patří :

- obchodní a celní dokumenty (obchodní faktura, legalizovaná obchodní faktura, celní faktura),
- pojišťovací dokumenty (pojistný certifikát),
- přepravní dokumenty (konosament, skladní list, vydací list, nákladní list, spediční dokumenty, poštovní dodací lístek),
- další dokumenty.

Dokumentární akreditiv je jedním z nejznámějších, nejdůležitějších a nejlépe propracovaných platebních instrumentů v mezinárodním platebním styku. Klientům ČSOB obchodujícím se zahraničím je akreditiv dobře znám, neboť banka díky široké korespondentské síti zahraničních ústavů je schopna sjednat tento produkt v jakémkoliv teritoriu a v sebekomplikovanějších případech. Pro mnoho partnerů ve světě je ČSOB stále jedinou akceptovatelnou českou bankou při dokumentárních operacích. Akreditivní transakce závisí totiž také na tradici mezibankovních styků, pověsti a bonitě banky. ČSOB má mnohaleté zkušenosti s prováděním akreditivních transakcí, vysoké odborné znalosti a schopnosti pracovníků a moderní výpočetní techniku na úrovni standardu bank světových vyspělých zemí. Proto mohou zákazníci využít akreditiv nejen u plateb při vývozu a dovozu, ale také při platbách na Slovensko a též v tuzemském platebním styku, kde nachází akreditiv stále širšího uplatnění.

ČSOB na základě příkazu klienta, po prověření jeho finančního zajištění a po zkontrolování všech akreditivních náležitostí vystaví ve prospěch zahraničního dodavatele

* [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997

[6] Buhoslav Sekerka, BANKY A BANKOVNÍ PRODUKTY, Profess consulting s.r.o. Praha 1997

akreditiv. Jako kompenzaci určité nevýhody, která spočívá v předčasném vázání finančních prostředků k pozdější úhradě, nabízí ČSOB vyšší úrokový výnos na blokačním účtu, což není obvyklou praxí, a nabízí též možnost sjednat namísto blokace termínovaný vklad. Fundované poradenství, rychlost otevření akreditivu a dlouholeté teritoriální zkušenosti nabízí ČSOB i zájemcům, kteří nejsou jejími klienty. Na ČSOB se mohou obrátit prostřednictvím své banky, avšak tato cesta je často zdlouhavá, a proto ČSOB doporučuje obrátit se na některou z jejích poboček přímo.[12]*

3.2.4.2 Dokumentární inkaso

Základem dokumentárního inkasa je žádost vývozce inkasovat prostřednictvím své banky protihodnotu za dodané dokumenty k tíži dovozce. Jedná se o bezzávazkový, dokumentární platební nástroj. Je to forma platebního styku, při které je vydání dokumentů, a tedy i zboží, podmíněno buď zaplacením fakturované částky nebo akceptací směnky znějící na fakturovanou částku. Tento nástroj je vhodný všude tam, kde není možné nebo vhodné požadovat vystavení akreditivu, ale je požadována vyšší jistota než jakou nabízí přímá úhrada. Jde o mimořádně výhodnou platební podmínku při dovozu. (viz. příloha 6)

Právní podklady pro provádění a poskytování dokumentárních inkas tvoří Jednotná pravidla pro inkasa, která vydala Mezinárodní obchodní komora v Paříži. V ČR je právním základem navíc Obchodní zákoník.

Dokumentární inkaso se využívá především v případech, kdy :

- vývozce a dovozce si vzájemně důvěřují,
- dovozce je považován za ochotného a schopného provést platbu,
- politické a ekonomické podmínky dovozní země jsou stabilní.

* [12] Interní informace ČSOB, a.s.

Dokumentární inkaso má v zahraničním obchodě výhody a nevýhody pro obě obchodující strany.

Výhody pro dovozce :

- povinnost platit vzniká až tehdy, kdy dokumenty a tím i právo disponovat se zbožím přejdou do jeho vlastnictví,
- určuje okamžik placení.

Nevýhody pro dovozce :

- uskutečňování platby bez možnosti prověřit kvalitu zboží.

Výhody pro vývozce :

- teprve po úhradě dokumentů může dovozce disponovat se zbožím,
- platba je zajištěna okamžikem přijetí dokumentů.

Nevýhody pro vývozce :

- musí předem zaplatit výrobu a přepravu,
- při nepřevzetí dokumentů nese následky (zkažení zboží, skladovací náklady, prodej pod cenou, náklady na zpětnou dopravu).

Dokumentární inkaso se doporučuje pouze tehdy, je-li nesporná ochota dovozce platit a hospodářské, politické a právní poměry v zemi dovozce lze hodnotit jako spořádané. [2] [6]*

Tento platební instrument klienti ČSOB velmi dobře znají. ČSOB využívá při dokumentárních operacích v oblasti zahraničního platebního styku smluvní síť partnerských bank ve světě a vyspělou spojovou techniku. ČSOB je i v této oblasti bez výhrad a omezení akceptována zahraničními partnery, kterými je oceňována především pro její důvěryhodnost, kontinuitu, tradici a velmi příznivou kapitálovou přiměřenost. Počítačové on-line vybavení zaručuje promptní zpracování plateb. I v této oblasti se na

* [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997

[6] Bohuslav Sekerka, BANKY A BANKOVNÍ PRODUKTY, Profess consulting s.r.o. Praha 1999

ČSOB mohou obrátit také ti, kteří nejsou jejími klienty. ČSOB nabízí kombinaci rychlosti, kvality a nízkých sazeb. (viz. příloha 7) [12]*

3.2.5 Bankovní záruky

Pokud jde o bankovní záruky, jedná se o neodvolatelný závazek banky zaplatit určitou sumu peněz v případě nedodržení podmínek kontraktu dodavatelem nebo nezaplacení za zboží či služby odběratelem. Tato záruka je vydávána ručitelem, obvykle bankou, a to buď jménem vývozce nebo dovozce.

Bankovní záruky se dělí na dva typy, platební a neplatební. K platebním zárukám řadíme:

- aval směnek,
- záruku za zaplacení zboží,
- záruku za zaplacení leasingových splátek,
- záruku za zaplacení směnek.

Při těchto zárukách se banka zavazuje zaplatit přímo příjemci, nebo zahraniční bance smlouvenou částku, pokud dlužník není schopen dostát svým závazkům.

K druhému typu, neplatebním zárukám, patří :

- vadium – jedná se o záruku, která je většinou vyžadována na dodavatelských zpravidla v částce pohybující se v rozmezí 1% - 5% ceny kontraktu. Účelem této záruky je ukázat odběrateli, že se jedná o závaznou nabídku;
- kauce za dobré provedení kontraktu – hodnota tohoto druhu záruky se obvykle pohybuje ve výši až 5% - 10% hodnoty kontraktu. Tento druh patří k nejpoužívanějším;

* [12] Interní informace ČSOB, a.s.

- záruka za vrácení akontace – je používána v případě, kdy je nabídnuta předběžná platba pro pokrytí počátečních dodavatelových výdajů, přičemž výše předběžné platby se pohybuje v rozmezí 10% - 20% ceny kontraktu;
- zádržné – u některých kontraktů je stanoveno, aby v případě nedokončení nebo neakceptování kontraktu bylo zadrženo určité procento z každé platby;
- záruka za zaplacení splátek úvěru – tento druh je používán k zajištění úvěru u zahraniční banky;
- celní záruka – bývá vystavována ve prospěch celního úřadu, aby byly zaplacen celní poplatky a clo.

První tři jmenované typy neplatebních záruk jsou nejužívanější.

Aby nedošlo ke ztrátám v souvislosti s bankovními zárukami, je třeba dbát především na jejich správnou formulaci. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat následujícím skutečnostem :

- záruka musí být neodvolatelná a měla by být vyplatitelná na první vyžádání,
- její podmínky by měly být jasné a jednoznačné,
- jméno a adresa příjemce,
- proveditelnost,
- jasně stanovená doba platnosti,
- specifikace maximální výše závazku banky,
- podmínky uplatnění záruky,
- (ne)převoditelnost záruky,
- zda se řídí právním řádem té které země.

Aby banka vystavila klientovi záruku, musí jí být podána žádost s podstatnými náležitostmi. K těm patří :

- předmět určení,
- typ záruky,
- výše záruky,
- délka trvání závazku,

- jištění plateb po dobu trvání závazku. [2] [9]*

ČSOB má dlouholetou tradici při zajišťování závazků jak v mezinárodním, tak i v tuzemském obchodě. Před uzavřením smlouvy o bankovní záruce je nutno splnit podmínky stanovené ČSOB. V souvislosti s bankovními zárukami nabízí ČSOB následující služby :

- ověření podpisů na originálu bankovní záruky,
- zaregistrování bankovní záruky,
- posouzení znění bankovní záruky, doporučení změn v textu,
- poradenství s formální stránkou uplatnění nároku u ručící banky,
- plnění úlohy avizující banky. [12]*

3.2.6 Forfaiting

Forfaiting je jedna z metod střednědobého, eventuálně dlouhodobého financování vývozních úvěrů pomocí odprodeje vývozní pohledávky. Jedná se o bankovní produkt, který jednak financuje dodavatelské úvěry a jednak kryje jejich rizika.

Subjekt odkupující pohledávku se označuje jako forfaitér. Ten nemá možnost zpětného postihu vývozce, jestliže následně není pohledávka dovozcem řádně zaplacená. Vývozce dostává svou pohledávku zaplacenou forfaitérem a riziko nezaplacení dodávky plně přechází na něho.

Jde o odkup jednotlivých, nikoli veškerých, pohledávek, který probíhá na diskontní bázi. To znamená, že forfaitér proplácí pohledávku ihned po jejím odkupu a sráží

* [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1999

[9] Anděla Landorová, Věra Košťeková, PENÍZE A BANKY, Univerzita Karlova vydavatelství Karolinum, Praha 1997

[12] Interní informace ČSOB, a.s.

si určitý diskont. Vývozce nese i další náklady forfaitingu, jako jsou riziková přírážka, provize za zabezpečení finančních zdrojů, poplatky za opci, za zpracování obchodu, atd.

Předmětem forfaitingu mohou být pouze pohledávky, které splňují požadavky. K těm základním patří:

- odkupované pohledávky musí být zajištěny, zpravidla avalem banky,
- splatnost pohledávek se pohybuje mezi 90 až 180 dny a může dosahovat pěti až osmi let,
- z měnového hlediska jsou předmětem forfaitingu pohledávky ve volně směnitelných měnách, zejména v amerických dolarech. [11] [13]*

Forfaitingová operace probíhá ve dvou fázích. První je kontraktační, při ní dochází k jednání mezi vývozcem a forfaitérem o možnostech a podmínkách forfaitingu. Během druhé, realizační fáze dochází k samotnému prodeji pohledávky a končí inkasem. [11] (viz.příloha 8)

ČSOB odkupuje pohledávky krátko-, středně- i dlouhodobé v závislosti na výši přebíraného rizika a na charakteru pohledávky. Minimální hranicí pro splatnost pohledávky představují 90 dní, maximální pak pět let. Spodní hranice výše pohledávky se zpravidla pohybuje okolo 1,5 mil. Kč, resp. protihodnoty v cizí měně. ČSOB obecně odkupuje směnečné a akreditivní pohledávky a účetní pohledávky se zajištěním. Jelikož lze forfaiting chápat jako odkup bankovního rizika, je nutno pohledávku zajistit. To proběhne prostřednictvím bankovní záruky, směnečného avalu či dokumentárního akreditivu.

Celkové náklady forfaitingu závisejí na charakteru konkrétní pohledávky. Náklady jsou vždy součástí konkrétní nabídky ČSOB a jsou plně srovnatelné s konkurencí předních zahraničních bank. Na rozdíl od nich nabízí ČSOB svým klientům i některé další

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

[13] Marie Marvancová, Martin Houda a kolektiv, PLATEBNÍ STYK, Econ, Brno 1995

výhody. Vývozní financování prostřednictvím forfaitingu ČSOB představuje pro klienta následující přínosy:

- získání likvidních prostředků,
- přenesení rizik na forfaitéra,
- odkup pohledávky bez zpětného postihu,
- možnost poskytnutí úvěru zahraničnímu i tuzemskému dovozci,
- operativnost a relativní jednoduchost této formy financování.

Před vypracováním nabídky ČSOB musí mít banka informace o :

- názvu dovozce a zemi jeho původu,
- názvu a zemi ručitele (banky),
- měně, částce a délce odkladu platby,
- splátkovém plánu,
- formě evidence dluhu (směnka, akreditiv, účetní pohledávka),
- formě zajištění (záruka, aval, akreditiv),
- charakteru vyváženého zboží, licencích a povoleních,
- datu uskutečnění dodávky,
- předpokládaném datu předložení dispozičních a platebních dokumentů bance. [12]*

4. Bankovní rizika

Při provádění obchodů jsou banky stejně jako jiné ekonomické subjekty vystaveny řadě různých rizik. Jejich správná identifikace, měření a řízení patří k jedné ze základních podmínek efektivní činnosti banky. [11]

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

[12] Interní informace ČSOB, a.s.

Jelikož se devizový trh vyznačuje jistou dávkou nejistoty a proměnlivostí, musí všichni účastníci trhu brát na tuto realitu ohled a snažit se vyplývající rizika omezovat či eliminovat. Neustále se rozvíjející a zdokonalující se výpočetní technika a její využití v bankovníctví vede ke vzniku řady nástrojů, které umožňují riziko efektivně snižovat.

Obecně je možné o riziku v souvislosti s bankovními operacemi říci, že jde o nebezpečí, že transakce skončí ztrátou.

Některá rizika jsou vlastní mezinárodním finančním operacím, ale i přes tuto skutečnost musí mít banka na paměti i rizika typická pro domácí operace. Jednotlivá rizika se ve většině případů nevyskytují odděleně, ale naopak působí navzájem provázaně. Banka se proto musí věnovat oběma „druhům“ rizika.

V souvislosti s devizovými operacemi lze rozlišovat druhy rizika v užším a širším smyslu. Těmi jsou:

- v úzkém smyslu riziko:
 - ✓ úrokové,
 - ✓ devizové (kursové, měnové),
 - ✓ riziko protistrany,
- v širokém smyslu riziko:
 - ✓ úvěrové,
 - ✓ likviditní,
 - ✓ tržní,
 - ✓ provozní,
 - ✓ platební. [8]*

4.1 Druhy rizik

* [8] Petr Procházka, MEZINÁRODNÍ BANKOVNICTVÍ, Bankovní institut a.s. Praha 1996

4.1.1 Úvěrové riziko

Toto riziko spočívá v tom, že klient či obchodní partner banky není schopen dodržet sjednané podmínky a bance tím vznikne finanční ztráta. Vyplývá pro banku z platební neschopnosti či neochoty dlužníků splatit své závazky vůči bance, které pocházejí z poskytnutých úvěrů včetně úroků, ale i cenných papírů, které má banka v portfoliu, devizových obchodů atd. Úvěrovému riziku se banky snaží bránit komplexním prověřováním bonity svých klientů či obchodních partnerů a využíváním různých zajišťovacích instrumentů. Do této kategorie lze zařadit i riziko, že banka bude muset třetí straně poskytnout plnění ze záruky, kterou za svého klienta poskytla. [8] [11]*

4.1.2 Likviditní riziko

Pokud se banka nechce dostat do potíží, musí být v každém okamžiku likvidní, čímž se rozumí, že banka musí být v každém okamžiku schopna dostát svým splatným závazkům. Zejména se zde jedná o schopnost kdykoliv vyplatit klientům požadované splatné vklady. K této situaci může dojít v důsledku ztrát z obchodování, v důsledku snahy financovat dlouhodobé úvěry krátkodobými zdroji a podobně. [8] [11]

4.1.3 Riziko protistrany

Je to riziko, že partner banky (obvykle jiná banka) nebude schopen dovést do konce započatou operaci. Příkladem může být kolaps obchodního partnera, se kterým banka uzavřela swapovou dohodu. Banka může toto riziko eliminovat, bude-li důsledně kontrolovat rating svých obchodních partnerů. [8]

4.1.4 Platební riziko

* [8] Petr Procházka, MEZINÁRODNÍ BANKOVNICTVÍ, Bankovní institut a.s. Praha 1996
[11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

Zejména v mezinárodním platebním styku je věnována velká pozornost platebnímu riziku, tj. riziku, že zvolený systém vypořádání v důsledku technické chyby buď v průběhu transakce selže úplně, nebo ji provede chybně. Přestože mezinárodní platební systémy podléhají několikanásobné kontrole a pracují velmi bezpečně, musejí banky brát toto riziko v potaz. Důsledkem chyby by totiž vznikly jen velmi obtížně napravitelné chyby. [8]

4.1.5 Provozní riziko

Na rozdíl od předešle zmíněného zahrnuje provozní riziko selhání lidského faktoru nebo systému uvnitř banky. [8]

4.1.6 Tržní riziko

Tržní riziko je nebezpečí ztráty v důsledku pohybu cen finančních aktiv, do kterých banka investovala. Obvykle bývají spojeny s poklesem cen akcií, nemovitostí nebo hypotečních listů. [8]

4.1.7 Kapitálové riziko

Kapitálové riziko označované též jako riziko nesolventnosti spočívá v tom, že výše závazků v tržním vyjádření je větší než tržní hodnota veškerých aktiv banky. Z uvedeného vyplývá, že toto riziko je tím menší, čím vyšší je vlastní kapitál banky. [11]

4.1.8 Úrokové riziko

Úrokové riziko vyplývá ze změn tržních úrokových sazeb a jejich dopadu na zisk banky. Výše úrokového rizika závisí na citlivosti tržních cen jednotlivých položek bilance banky na změny tržních úrokových sazeb. Úrokovému riziku je banka vystavena tehdy, není-li shoda mezi úrokovou citlivostí aktiv a pasiv. Banka může úrokové riziko řídit v podstatě dvěma způsoby. Prvním je snaha přizpůsobit strukturu aktiv a pasiv tak, aby

jejich citlivost na změnu tržních úrokových sazeb byla přibližně stejná, druhá možnost je zajišťování se pomocí termínových obchodů (swapů, futures, FRA, opcí). [8]

4.1.9 Devizové riziko

Jak vypovídá samo označení, jedná se o druh rizika, které může vznikat v důsledku změn devizových kursů. Aby se subjekt mohl devizovému riziku bránit, je nutno riziko určitým způsobem kvantifikovat. V tomto případě se změna devizového kursu považuje za náhodnou veličinu a devizové riziko se měří pomocí výpočtu směrodatné odchylky (odmocniny z rozptylu).

Devizové riziko má krátko- a dlouhodobé aspekty:

- mluvíme-li o kursovém riziku, máme většinou na mysli potenciální ztráty vzniklé v důsledku krátkodobých kursových výkyvů,
- měnové riziko většinou souvisí s dlouhodobými trendy kursového vývoje a se skutečností, že některé měny mohou vůči jiným zhodnocovat či znehodnocovat. [8] [20]*

Na vývoj mezinárodního devizového a peněžního trhu působí různé faktory. Jedním z nich jsou dlouhodobé ekonomické a finanční trendy vývoje světového hospodářství a jednotlivých ekonomik. Dalším faktorem jsou nepředvídatelné události charakteru politického, ekonomického a další. Tyto události mají za následek rychlé přesuny kapitálu z jedné země do druhé, což má vliv na značné výkyvy směnných kursů. [13] (viz. příloha 9)

4.2 Způsoby omezování rizika

* [8] Petr Procházka, MEZINÁRODNÍ BANKOVNICTVÍ, Bankovní institut a.s. Praha 1996
[20] Jan Kodera, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., SEFIRA Praha 1998
[13] Marie Marvancová, Martin Houda a kolektiv, PLATEBNÍ STYK, Econ, Brno 1995

Při obchodování musí jednotlivé subjekty o riziku uvažovat jako o realitě, na kterou je nutno brát ohled, a snažit se dopady rizika omezovat nebo zcela eliminovat.

Při obchodní spolupráci s partnery ze zahraničí jsou platební transakce, v porovnání s domácími, ohrožovány především rizikem změny devizového kursu. Ekonomické subjekty musí v takovém případě zvolit vhodné devizové obchody, které umožňují toto riziko omezit. Omezování rizika je označováno jako hedging. K zajišťování proti riziku se využívají různé derivátové obchody, např. forwardové kontrakty, kontrakty typu futures, swapy a opce. Zajišťování může probíhat i pomocí úvěrových a depozitních operace.

4.2.1 Zajišťování pomocí derivátů

Zájem o zajištění a spekulaci s nástroji tržního rizika vyvolává zvýšený zájem o finanční deriváty. Zajištění finančními deriváty je zvláštním druhem pojištění, kdy je možné s tržním rizikem, které je představováno především rizikem kursovým, úrokovým, akciovým a komoditním, obchodovat.

Např. během výroby, zpracování a distribuce většiny základních komodit existuje tržní riziko v důsledku variability jejich cen. Jednou z cest snížení takového rizika je krytí pomocí derivátů. Ti, kteří kryjí své pozice deriváty, snižují riziko tím, že zaujímají na derivátovém trhu pozici, jež je dočasnou substitucí za prodej nebo koupi skutečné komodity.

Ceny na spotovém trhu a na trhu derivátů např. futures obvykle sledují stejný trend. Platí, že pokud na spotovém trhu poklesnou ceny daného podkladového aktiva, poklesnou ceny téhož podkladového aktiva též na trhu futures.

Charakteristickým znakem derivátů je skutečnost, že vlastní komodity se obvykle nedodávají. Pozice vzniklá prodejem derivátových kontraktů může být zaměněna pozdější koupí stejného množství týchž kontraktů, ale před datem dodávky stanoveným v kontraktu. Podobně můžeme prodat např. prodejní opci, kterou jsme předtím koupili.

Tato operace, kdy je dříve koupený derivát prodán, či koupě, jestliže jsme dříve prodali, se nazývá záměna (kompenzace) derivátové pozice. Každý účastník derivátového trhu má ovšem možnost dodání nebo odebrání podkladového aktiva.

Na derivátových trzích rozlišujeme dva druhy účastníků s rozličnými cíli. Prvními jsou spekulanti, pro které jsou deriváty atraktivní zejména proto, že náklady na jejich nákup nebo prodej představují pouhých několik procent hodnoty podkladového aktiva. To umožňuje i při poměrně malých finančních obnosech obchodovat s velkým objemem aktiv. Tato situace je označována jako pákový efekt. To otvírá možnosti pro značné procentní zisky a pochopitelně i značné procentní ztráty. Investice do derivátů jsou velmi lákavé, ale mohou znamenat i vysoké riziko. Druhou skupinou účastníků jsou zajišťovatelé. Ti si prostřednictvím derivátů kryjí své pozice v aktivech či pasivech proti možnému nevýhodnému pohybu cen.

Například plánujeme, že za několik měsíců budeme potřebovat určité množství USD. Nynější kurs na trhu futures považujeme za výhodný, rádi bychom za tento kurs nakoupili USD za několik měsíců. Koupíme proto nyní futures na americké dolary. Nákup je podmíněn složením určitého depozita (záruky). Během doby, než termínový kontrakt prodáme, můžeme být vyzváni, abychom poukázali na náš depozitní účet dodatečné prostředky. To se stane v případě, že USD oslabil oproti měně, za kterou v budoucnosti USD nakoupíme. Pokud naopak USD posílil, potom naopak můžeme dokonce z depozitního účtu čerpat, neboť jeho stav se zvyšuje. Za několik měsíců od nákupu kontraktu futures nakoupíme dolary na spotovém trhu a současně prodáme kontrakt futures. Jestliže proti našemu původnímu očekávání USD oslabil, potom ztráta na trhu futures bude kompenzována ziskem z nákupu USD na spotovém trhu (na spotovém trhu nakoupíme laciněji, než činí cena futures v době nákupu futures). Jestliže naopak USD posílil, potom zisk na trhu futures bude kompenzován ztrátou z nákupu USD na spotovém trhu (USD na spotovém trhu koupíme dražší než činí cena futures v době nákupu futures).^{)*1}

Skupinu zajišťovatelů je možno dále rozdělit na konečné uživatele a dealery. Konečnými uživateli jsou zejména společnosti, vládní orgány, institucionální investoři a

^{)*1} JOSEF JÍLEK : Finanční trhy, Grada publishing, 1. vydání, Praha 1997, str. 372

finanční instituce. Dealery jsou potom především banky a společnosti obchodující s cennými papíry, ale i některé pojišťovací společnosti. Ovšem např. banky mohou působit v postavení dealera i jako konečný uživatel, pokud využívají derivátů k řízení vlastních aktiv a pasiv.

V teorii a praxi není chápání derivátů zcela jednotné. To vyplývá především ze skutečnosti, že tyto instrumenty jsou velice kreativní a jsou vytvářeny stále nové varianty derivátů především jejich prolínáním.

Derivátové aktivity jsou v ČR zatím téměř výlučně koncentrovány na český bankovní sektor. Výjimkou jsou aktivity některých podniků zejména při zajišťování dovozů surovin prostřednictvím zahraničních derivátových trhů, hlavně futures. Naprostá většina derivátů českého bankovního sektoru náleží do měnových derivátů, jedná se především o měnové a úrokové forwardy, měnové a úrokové swapy a měnové opce. Pozice v oblasti derivátů má v ČR asi polovina bank a poboček zahraničních bank. Banky používají deriváty zejména jako koneční uživatelé, tj. k řízení aktiv a pasiv. V mnoha zemích je však příjem z derivátových kontraktů nezanedbatelným zdrojem příjmů. Důležitým ukazatelem charakterizujícím derivátovou expozici dané banky je poměr nominální hodnoty derivátů jako část podrozvahových položek a bilanční sumy. Nejvyšších zastoupení v derivátových obchodech v naší zemi až dosud dosáhly renomované zahraniční banky, které mají s používáním derivátů značné zkušenosti. U bank ve vyspělých zemích s velkou derivátovou aktivitou uvedený poměr běžně dosahuje 100 až 300 %. V letech 1996 až 2001 došlo v České republice k výraznému nárůstu úrokových derivátů. Ke konci roku 2001 mělo v naší republice derivátové pozice 20 bank a poboček zahraničních bank.[1][7]*

* [1] Josef Jílek, FINANČNÍ TRHY, Grada publishing Praha 1997

[7] Josef Jílek, FINANČNÍ A KOMODITNÍ DERIVÁTY, Grada publishing Praha 2002

4.2.1.1 Definice derivátů

Označení deriváty je souhrnný název pro termínové obchody a jejich nejrůznější kombinace. Označení deriváty vyplývá z toho, že jsou odvozovány (derivovány) od bazických instrumentů. [2]*

Deriváty jsou definovány v různých světových účetních standardech, definice jsou podobné, ne však jednotné. Ani české účetní standardy nejsou bohužel dosud jednotné pro všechny účetní jednotky. Definice derivátů podle účtové osnovy a postupů účtování pro banky a některé finanční instituce je sice podobná, nikoliv však stejná jako je v účtové osnově a postupech účtování pro podnikatele.

Pro deriváty jsou typické tři vlastnosti:

- reálná hodnota derivátu se mění v závislosti na změně úrokové míry, měnového kursu, ceny cenného papíru, apod.,
- nevyžaduje žádnou počáteční čistou investici, nebo je počáteční čistá investice malá,
- je smluven a vyrovnán k budoucímu datu.

Pro označení finančního nástroje derivátem je důležitá především podmínka nulové či malé počáteční investice.

Kromě definice derivátů v účetnictví existují v české legislativě dvě další definice derivátů, a to v zákonu o cenných papírech a v devizovém zákonu. [7]

* [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997

[7] Josef Jílek, FINANČNÍ A KOMODITNÍ DERIVÁTY, Grada publishing Praha 2002

4.2.1.2 Druhy derivátů

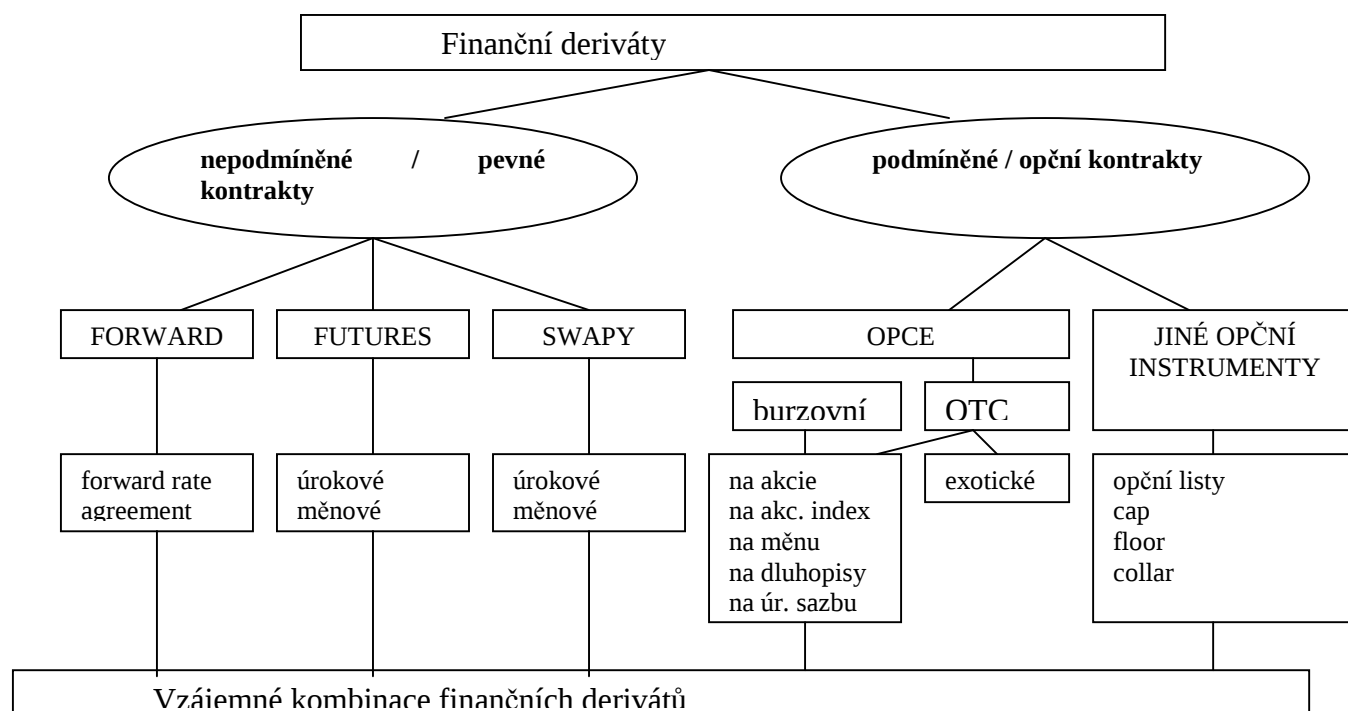
Vedle již zmíněných spotových kontraktů je dalším způsobem nákup a prodej obchodovaných aktiv v budoucnu s tím, že podmínky kontraktu se dohodnou nyní. Podle našeho právního řádu se jedná o smlouvy o smlouvě budoucí. Podmínky kontraktu obsahují mimo jiné i cenu, tzv. cenu dodávky. Vypořádání takové smlouvy proběhne k určitému dni v budoucnosti. Interval tohoto vypořádání překračuje dobu vypořádání u spotových kontraktů. V takovém případě se jedná o kontrakty forward, futures a swap. Souhrnně jsou označovány jako pevné termínové kontrakty, jelikož pro oba dva partnery představují současně pevný závazek i pevnou pohledávku.

Třetím způsobem nákupu a prodeje obchodovaných aktiv jsou opční termínové kontrakty, opce. U těchto kontraktů se taktéž podmínky dohodnou nyní, avšak postavení partnerů není z hlediska práv symetrické. V tomto případě má totiž právo realizovat kontrakt pouze jeden z nich. Takováto smlouva je označována jako smlouva o smlouvě budoucí s odkládací podmínkou. Závazek a právo je pouze jednostranné.

Pro pevné termínové kontrakty a opční termínové kontrakty se používá souhrnný název deriváty.

Jednotlivé finanční deriváty lze vzájemně nejrozličnějším způsobem kombinovat a vytvářet tak řadu různých hybridních instrumentů.

Přehled základních druhů derivátů^{)*2}

4.2.1.2.1 Forwardové kontrakty

Forwardové trhy existují již po staletí a používají se k zajištění proti nejistotě o cenách v budoucnosti. Termínová operace typu forward je nejstarší formou termínových operací. První příklady forwardů na evropském kontinentu je možné datovat do 18. století, kdy obchodníci na Liverpoolské burze uzavírali kontrakty o ceně a množství surové bavlny dovážené z USA. Později se dohadovaly forwardy na volatilní měnové kursy a tím se zmírňovaly nejistoty v ceně importovaných komodit pro průmysl.

Podstata termínové operace typu forward spočívá v tom, že dohoda o kontraktu se provádí v přítomné době, avšak plnění nastává až v budoucnosti, v předem dohodnutém termínu. Jedna smluvní strana se zavazuje nakoupit podléhající aktivum v budoucnosti, čímž zaujímá dlouhou pozici, a druhá strana se zavazuje prodat podléhající aktivum ke stejnému datu, čímž zaujímá krátkou pozici.

Formálně neexistuje k obchodování s forwardy žádné místo. K dohodám dochází přímo mezi stranami. V případě finančních kontraktů bývá jednou stranou většinou banka

^{)*2} BOHUSLAVA ŠENKÝŘOVÁ : Bankovníctví II, Grada publishing Praha 1997, str. 138

nebo jiná finanční instituce. Protože tyto kontrakty nejsou flexibilní, jsou velice nelikvidními nástroji, které nelze zrušit bez vzájemné dohody. Forwardy se vypořádávají v době splatnosti a s tím je také spojena jejich další negativní vlastnost. Existuje zde riziko, že druhá strana nemusí splnit podmínky kontraktu. Pravděpodobnost úvěrového rizika je tím větší, jestliže budoucí spotová cena se příliš vzdálí od dohodnuté forwardové ceny, tedy kdy jedna strana má značný zisk a druhá strana má značnou ztrátu. Součet zisků a ztrát obou partnerů je roven nule.

Dohodnutá cena budoucího nákupu nebo prodeje podléhajícího aktiva se označuje jako cena dodávky. Tržní cena forwardu je hodnotou kontraktu a definuje se jako rozdíl momentální ceny dodávky podle podmínek forwardu a původní ceny dodávky v době dohody forwardu. K datu dohody kontraktu je cena forwardu nulová. Během doby platnosti kontraktu se cena forwardu mění, obecně nabývá kladných a záporných hodnot. Hlavním faktorem ovlivňujícím cenu forwardu je tržní cena poléhajícího aktiva.

Jelikož v našem bankovním sektoru jsou nejrozšířenějšími forwardy měnové, uvádím zde stanovení ceny dodávky pro tento druh kontraktu. Forwardový kurs je cena cizí měny pro směnu za jinou měnu v přesně stanovený den v budoucnosti. [1]^{*}

Například banka kótuje USD na jeden měsíc za 1,7428/40 oproti euru. Což znamená, že bid rate pro banku činí 1,7428, za tento kurs je banka připravena koupit 1 USD a ask rate pro banku činí 1,7440, za tento kurs je banka připravena prodat 1 USD.)^{*1}

Forwardový kurs nákupu (bid) a prodeje (offer) USD za CZK se obecně stanoví podle vztahu:

$$(CZK/USD)_{\text{for}} = (CZK/USD)_{\text{spot}}(1 + \Delta r \cdot t/360),$$

kde $(CZK/USD)_{\text{spot}}$ je spotový kurs, Δr je úrokový diferenciál (rozdíl mezi úrokovými mírami v ČR a v USA) a t je splatnost forwardu ve dnech. Dále je však třeba

^{*} [1] Josef Jílek, FINANČNÍ TRHY, Grada publishing Praha 1997

^{*1} BOHUSLAVA ŠENKÝŘOVÁ : Bankovníctví II, Grada publishing, 1. vydání, Praha 1997, str.130

rozlišit spotový kurs na nákup (bid) a prodej (offer) USD za CZK a úrokové míry na přijetí depozita (bid) a poskytnutí depozita (offer):

$$(CZK/USD)_{\text{for,bid}} = (CZK/USD)_{\text{spot,bid}} [1 + (r_{\text{CZK, bid}} - r_{\text{USD, offer}}) t/360],$$

$$(CZK/USD)_{\text{for,offer}} = (CZK/USD)_{\text{spot,offer}} [1 + (r_{\text{CZK, offer}} - r_{\text{USD, bid}}) t/360].$$

V praxi rozeznáváme několik druhů forwardových kontraktů. Jedná-li se výměnu pevné částky hotovosti v jedné měně za dosud neznámou částku hotovosti, za dluhový cenný papír, úvěr, vklad nebo půjčku, v téže měně jedná se o forward úrokový či úvěrový. Výměna pevné částky v hotovosti v jedné měně za pevnou částku hotovosti v jiné měně je forward měnový, jde-li o výměnu za akciový nástroj nese tento forward označení akciový. Pokud by došlo výměně za komoditní nástroj jednalo by se o forward komoditní. Forwardová cena může být vyšší či nižší než spotová cena podkladového nástroje. Tento rozdíl závisí na nákladech přenosu a na očekávání vývoje ceny podkladového nástroje.

Je velice důležité rozlišovat mezi transakcí spotovou a forwardovou. Některé spotové transakce totiž mohou být vypořádány již v den sjednání kontraktu, ale u některých podkladových nástrojů proběhne vypořádání až za několik dní. K tomuto zpoždění dochází například, pokud změna vlastnictví probíhá přes několik časových zón, nebo trvá-li provedení veškeré právní dokumentace delší dobu. V případě forwardů je období do vypořádání podkladového nástroje známé a převyšuje období do vypořádání na spotovém trhu, např. na měnovém trhu převyšuje období do vypořádání forwardové operace 2 dny.

U forwardů je třeba rozlišovat forwardovou cenu a reálnou cenu forwardu. Forwardová cena je dohodnuta mezi kupujícím a prodávajícím a udává, za kolik se kupuje nebo prodává daný podkladový nástroj k určitému dnu v budoucnosti. Tato cena se většinou liší od momentální spotové ceny, která představuje současnou cenu podkladového nástroje na spotovém trhu. Oproti tomu reálná hodnota forwardu je rovna rozdílu reálné hodnoty pohledávky a reálné hodnoty závazku. [7] [1]*

* [1] Josef Jílek, FINANČNÍ TRHY, Grada publishing Praha 1997

[7] Josef Jílek, FINANČNÍ A KOMODITNÍ DERIVÁTY, Grada publishing Praha 2002

Forwardový kurs devizového trhu získáme vydělením forwardových bodů 1000 a přičtením k aktuálnímu kursu. Kotace forwardových bodů přebírá ČNB z trhu prostřednictvím informačních agentur. Zveřejněná hodnota je aritmetickým průměrem z kotací bid a offer. Tyto hodnoty k EUR a USD odpovídají tomu, jak se jednotlivé měny, resp. jejich forwardové body, obchodovaly na devizovém trhu v 11 hodin místního času. Zveřejňovány jsou každý pracovní den.

Vybrané forwardové kursy:

Datum	Měnový pár	Splatnost	Forwardové body
05.02.04	EUR/CZK	3M	-5,50
05.02.04	EUR/CZK	6M	3,26
06.02.04	EUR/CZK	3M	-3,91
06.02.04	EUR/CZK	6M	4,45
09.02.04	EUR/CZK	3M	-1,48
09.02.04	EUR/CZK	6M	9,51
10.02.04	EUR/CZK	3M	-1,33
10.02.04	EUR/CZK	6M	8,76
11.02.04	EUR/CZK	3M	-2,50
11.02.04	EUR/CZK	6M	6,80
12.02.04	EUR/CZK	3M	0,89
12.02.04	EUR/CZK	6M	12,75
13.02.04	EUR/CZK	3M	0,68
13.02.04	EUR/CZK	6M	14,05
16.02.04	EUR/CZK	3M	-0,51
16.02.04	EUR/CZK	6M	10,00

17.02.04	EUR/CZK	3M	-0,42
17.02.04	EUR/CZK	6M	13,43
18.02.04	EUR/CZK	3M	-0,85
18.02.04	EUR/CZK	6M	14,00

Zdroj: Česká národní banka

Minimální obchodovatelná částka pro forwardy činí u ČSOB 20.000 eur nebo ekvivalent v jiné volně směnitelné měně.

4.2.1.2.2 Kontrakty futures

Další druh termínových kontraktů nese název futures. Pro tento druh kontraktů platí vesměs stejná idea jako pro trh forwardových kontraktů, tedy jde o nákup či prodej určitého množství podléhajícího aktiva za pevně stanovenou cenu s tím, že dodávka se uskuteční v budoucnosti. Futures mají hodně společných znaků s forwardy, ale liší se především ve standardizaci, obchodování na derivátových burzách a existenci clearingového centra. Futures jsou kontrakty právně závazné a zavazují učinit nebo převzít dodávku podkladového nástroje o standardním množství a kvalitě ve stanoveném čase za cenu dohodnutou na burzovním parketu.

Standardizace těchto kontraktů spočívá v tom, že k dispozici jsou kontrakty pouze na dodávky k určitým datům v budoucnosti. Podmínky kontraktu nelze mezi kupujícím a prodávajícím vyjednávat a kontrakty je možné nakupovat a prodávat prostřednictvím běžných mechanismů obchodování. U některých futures k dodávce nedochází k určitému datu, ale během časového intervalu. Finanční futures jsou tedy méně flexibilní než forwardy.

I kontrakty typu futures mají několik druhů. Může se jednat o výměnu pevné částky hotovosti v jedné měně za jinou částku hotovosti v téže měně (úrokový futures), o

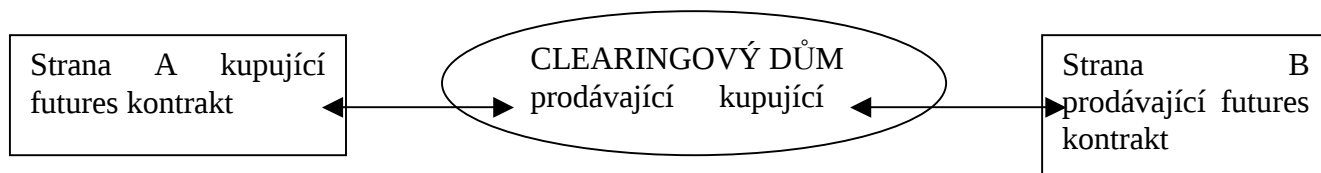
výměnu za hotovost v jiné měně (měnový futures), za akciový nástroj (akciový futures) či za komoditní nástroj (komoditní futures).

Původně byly kontrakty futures kontrakty na zemědělské plodiny. Trh s těmito kontrakty existoval v Amsterdamu od 17. století. Současný systém trhů s futures se vyvinul z amerického. I v dnešní době jsou hlavními světovými centry obchodů s futures burzy CME a CBOT. Největší evropskou derivátovou burzou je londýnská LIFFE.

Devizové termínové operace se od počátku 70. let 20. století přizpůsobovaly všeobecnému vývojovému trendu na finančních trzích, nazývanému finanční inovace. Obsahem těchto finančních inovací je vytvoření derivátových produktů, které by samy byly předmětem obchodování na finančních trzích. K těmto patří devizové termínové kontrakty označované jako financial futures. Jedná se ujednání, že standardizované množství devizy bude prodáno/nakoupeno za předem stanovený kurs v určitý budoucí standardizovaný den splatnosti. Tyto devizové termínové kontrakty se využívají k zajištění budoucích pohledávek a závazků v cizí měně proti riziku změny devizového kursu.

Partnerem všech držitelů kontraktů futures je třetí strana, clearingové centrum. U kontraktů futures má klient vždy jistotu, že podmínky kontraktu budou splněny. To zajišťuje právě clearingové centrum. Na druhé straně i clearingové centrum musí mít jistotu, že klient dodrží podmínky kontraktu. Toho dosahuje prostřednictvím každodenního přeceňování kontraktů.

Postavení clearingového centra vůči oběma stranám^{)1}*

^{*)1} Z.REVENDA, M.MANDEL, J.KODERA, P.MUSÍLEK, P. DVOŘÁK, J.BRADA: Peněžní ekonomie a bankovníctví, Management Press, Praha 1996, 1. vydání

Cena futures je určena očekáváním trhu o budoucí spotové ceně v době dodávky podléhajícího aktiva. Cena futures podkladového nástroje může být vyšší nebo nižší než je jeho spotová cena. Tento rozdíl mezi spotovou cenou podkladového nástroje a cenou futures je označován jako báze. Stav, kdy je cena futures stále vyšší než spotová cena, se nazývá contango. Naopak stav, kdy je futures cena stále nižší než spotová cena, se nazývá normal backwardation. Většina futures se likviduje před splatností. Futures, které dospějí do splatnosti, se obvykle vypořádávají peněžně. Ceny kontraktů futures jsou stanovovány nabídkou a poptávkou. [1] [5] [7] * (viz. příloha 10)

Počínaje dnem 19.9.2003 bylo zahájeno obchodování futures na českou korunu, a to USD/CZK a EUR/CZK. Obchodování probíhá na měnové divizi FINEX newyorské burzy NYBOT.

Zde uvádím deskripce obou kontraktů převzatých z komodity.fin.cz.

parametr	USD/CZK	EUR/CZK
hodnota kontraktu	USD 200.000	EUR 100.000
velikost ticku	,001	,001
hodnota ticku	CZK 200,-	CZK 100,-
marže	CZK 146.300,-	CZK 46.550,-
obchodní měsíce	MAR,JUN,SEP,DEC	MAR,JUN,SEP,DEC
doba obchodování	09:00 – 21:00 hod	09:00 – 21:00 hod

* [1] Josef Jílek, FINANČNÍ TRHY, Grada publishing Praha 1997

[5] K. Bartošek, D. Felsbergová, P. Jaroš, BANKOVNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE, Banovní institut a.s. Praha 1998

[7] Josef Jílek, FINANČNÍ A KOMODITNÍ DERIVÁTY, Grada publishing Praha 2002

I ČSOB nabízí možnost spolupráce při obchodování termínových kontraktů futures. Pro započetí obchodování je nutno s ČSOB uzavřít komisionářskou smlouvu a následně je klientovi otevřen Futures účet, který je veden v USD. Na tento účet převede klient prostředky, s nimiž chce obchodovat. ČSOB nestanovuje žádnou minimální částku, která je k obchodování nutná. Částka k obchodování se odvíjí od výše marže dané komodity nebo finančního instrumentu, který si klient zvolí. Vlastní obchodování probíhá po telefonu, prostřednictvím e-mailu nebo faxem. Úkolem banky je co nejrychleji přenést požadavek klienta na příslušnou burzu. Potvrzení všech požadavků probíhá písemně prostřednictvím výpisu z Futures účtu. Tento výpis je zasílán denně. Poplatky za tuto službu jsou diferencované podle počtu zobchodovaných kontraktů v daném měsíci.

počet dílčích obchodů	částka za 1 dílčí obchod	splatnost
méně než 10 za měsíc	\$ 59,00	USD 29,50 při nákupu USD 29,50 při prodeji
10 až 49 za měsíc	\$ 49,00	USD 24,50 při nákupu USD 24,50 při prodeji
50 až 99 za měsíc	\$ 39,00	USD 19,50 při nákupu USD 19,50 při prodeji
100 až 499 za měsíc	\$ 29,00	USD 14,50 při nákupu USD 14,50 při prodeji
více než 500 za měsíc	\$ 19,00	USD 9,50 při nákupu USD 9,50 při prodeji

4.2.1.2.3 Swapy

Devizový swap je charakterizován jako obchod uzavíraný s jedním obchodním partnerem ve stejném čase, na základě kterého dochází k nákupu (prodeji) jedné měny proti druhé měně k určitému datu a ke zpětnému prodeji (nákupu) této měny oproti měně původní s jinou dobou splatnosti za předem dohodnutý kurs.

Jedná se vlastně o dohodu klienta s bankou o promptním kursu, za který klient prodává (nakupuje) zahraniční měnu, a současně o dohodu o forwardovém kursu, za který proběhne operace opačná. Swap je kombinací promptního a forwardového obchodu. Kombinace těchto dvou obchodů mohou být následující:

- promptní nákup a forwardový prodej,

- promptní prodej a forwardový nákup.

Swapy jsou používány především na mezibankovním trhu, kde převažují nad kontrakty forwardovými.[16]

Příklad:

Firma má na svém devizovém účtu 100.000 měny X. Tyto prostředky má použít k úhradě závazku splatného za 1 měsíc. Firma očekává znehodnocení měny X ve vztahu k měně Y, a proto uzavře s bankou swapovou operaci, tj. prodá bance měnu X za měnu Y při platném promptním kursu a současně uzavře forwardový kontrakt na nákup stejného množství měny X za měnu Y při 30denním forwardovém kursu. Promptní kurs prodej je 1,5231 X/Y a měsíční forwardový nákupní kurs je 1,5332 X/Y.

Při prodeji měny X bude klientovi odepsána z jeho devizového účtu částka 100.000 jednotek měny X a současně mu bude na jeho účet připsána částka 65.655,57 měny Y ($100.000/1,5231$). Za 1 měsíc bude klientovi na jeho devizový účet připsáno 100.000 jednotek měny X a současně bude z tohoto účtu odepsáno 65.223,06 jednotek měny Y ($100.000/1,5332$). Celkový zisk ze swapové operace je 432,51 jednotek měny Y. [16]*

Při těchto obchodech musí však vzít klient v potaz nejenom kursové zisky a ztráty, ale také úrokové sazby, které mohou výsledný kursový zisk snížit, nebo prohloubit kursovou ztrátu.

Motivem uzavírání měnových swapů může být snaha získat prostřednictvím swapového partnera kapitál v požadované měně, výši a splatnosti za výhodnějších podmínek, než za jakých by ho získal sám na daném trhu.

Měnové swapy nejsou zpravidla uzavírány přímo mezi obchodními partnery, ale pomocí zprostředkovatele, kterými jsou banky.

* [16] [Jan Kodera, Jana Marková, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., Cerm Brno 2001]

Československá obchodní banka má stanovenou minimální obchodovatelnou částku pro likviditní swapy 20.000 EUR nebo ekvivalent v jiné volně směnitelné měně. Minimální částka pro měnové swapy je u této banky stanovena na 50 mil. Kč.

I se swapy jsou spojena určitá rizika. V této souvislosti se jedná především o riziko platební neschopnosti jednoho z partnerů. Pokud jedna strana není schopna plnit své závazky, může to mít vliv i na plnění závazků druhé smluvní strany. Tuto nepříjemnou okolnost je možné eliminovat vhodnou úpravou smluvních podmínek v tom smyslu, že pokud jedna strana poruší povinnosti vyplývající ze smlouvy, může i druhá strana zastavit platby.

Smluvními úpravami se lze „pojistit“ i proti dalším rizikům, která se ke swapům váží, zde mám na mysli především riziko změny měnového kursu nebo úrokové sazby. Smlouva může obsahovat klauzuli, na základě které strana profitující na změnách kursu nebo úrokových měr je povinna provést platby kompenzující ztrátu swapovému partnerovi.[16]*

4.2.1.2.4 Opce

Devizová opce je právo na budoucí prodej nebo nákup zahraniční měny. Tyto obchody mohou probíhat na centralizovaných (burzovních) nebo decentralizovaných (OTC) trzích. První devizové opce OTC se začaly obchodovat v roce 1978 a o několik let později proběhly první opční obchody na burze ve Filadelfii.

Devizová opce je právo, nikoli povinnost majitele opce, na prodej nebo nákup zahraniční měny ve stanoveném množství a stanovené lhůtě za určenou cenu, tzv. realizační cenu opce.

Opce lze rozdělit na:

- kupní – právo na nákup zahraniční měny,

* [16] [Jan Kodera, Jana Marková, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., Cerm Brno 2001

- prodejní – právo na prodej zahraniční měny.

Subjekt, který opci nakoupil, má právo zahraniční měnu ve stanovené lhůtě koupit/prodat za realizační cenu. Subjekt, který opci vypsál (prodal), má povinnost dodat/odebrat stanovené množství zahraniční měny za realizační cenu. Tato povinnost plnění nastává pouze tehdy, rozhodne-li se majitel opce své právo uplatnit.

Měna, na kterou je opce vypsána, je označována měnou podkladovou.

Jak je vyplývá z předešlého textu, opce zakládá mezi vypisujícím a kupujícím asymetrický vztah. Tato asymetrie je vyrovnávána opční prémie, kterou inkasuje prodávající.

Podle okamžiku, kdy je možné uplatnit opční právo, rozlišujeme dva základní druhy opcí:

- evropské opce – majitel může uplatnit právo pouze v den splatnosti opce,
- americké opce – majitel může uplatnit své právo kdykoliv mezi nákupem opce a její splatností.

Jak jsem již uvedla, s opcemi je možné obchodovat jak na burzách, tak na volném trhu. Burzovní devizové opce mají standardizované minimální obchodovatelné množství a dobu splatnosti. Na burzovním opčním trhu mohou obchodovat pouze členové burzy, ostatní subjekty se obchodů mohou zúčastnit přes zprostředkovatele.

Opce může být ukončena třemi způsoby:

- využitím opce,
- kupující nechá opci nevyužitou,
- zaujetím protipozice.

Pokud by kupující nechal opci nevyužitou, přišel by o opční prémii. Chce-li kupující eliminovat tuto ztrátu, může zaujmout protipozici, tzn. prodá opci za stejnou realizační cenu, jako za kterou opci původně koupil, avšak požaduje jinou, pro něho

přijatelnou, opční prémie. Pokud je tato opční prémie vyšší než jakou zaplatil původně on, dokonce na transakci vydělá. [16]

Bankovní opce se obchodují na mezibankovním trhu, kde banky obchodují mezi sebou, a na klientském trhu, kde banky prodávají opce svým klientům, nebo je od nich kupují. Bankovní opce jsou upravovány podle přání klienta. Banky mívají většinou stanovenou dolní hranici na množství podkladové měny, u ČSOB se jedná o 50.000 EUR nebo protihodnota této částky v USD, u ostatních volně směnitelných měn protihodnota 100.000 EUR. [15]

Další modifikace opcí jsou opce na futures a opce ve stylu futures. [16]

4.2.1.2.5 Porovnání jednotlivých termínových obchodů

	FORWARD	FUTURES	OPCE
Charakter smlouvy	povinnost realizovat smlouvu	povinnost realizovat smlouvu	pro kupujícího právo pro prodávajícího povinnost
Termín realizace	smluvní datum	standardizován	burza-standardizován OTC-individuální americká-kdykoliv do splatnosti evropská-v den splatnosti
Velikost kontraktu	individuální	standardizována	burza- standardizovaná OTC-individuální
Místo uzavření smlouvy	kdekoliv	burza	burza OTC-kdekoliv
Anonymita smluvního partnera	není	je zaručena	burza-je zaručena OTC-není
Plnění	v den splatnosti	v méně než 3% případů	v méně než 3% případů
Garance smluvního plnění	není garantováno	clearingová ústředna	burza-clearingová ústředna OTC-není garantováno
Uzavření dohody	přímo mezi partnery klient-banky	přes makléře	burza-přes makléře OTC-přímo mezi partnery

4.2.1.2.6 Rámcová smlouva ČSOB, a.s.

Veškeré operace a transakce, ať promptní či termínové, provádí zmíněná banka pro své klienty na základě Rámcové smlouvy. Tuto smlouvu mohou s bankou sjednat fyzické i právnické osoby.

Rámcovou smlouvu tvoří osm článků a přílohy. Obsahem prvního článku je definování pojmů, s nimiž se klient ve smlouvě setká, aby nedošlo ke špatnému výkladu.

Předmětem Rámcové smlouvy je úprava vztahů mezi ČSOB a klientem při uzavírání a vypořádání transakcí. Rámcová smlouva definuje obecné podmínky transakcí; jednotlivé dílčí transakce se provádějí na základě následných smluv, které se uzavírají zvlášť pro každou požadovanou operaci.

Jednotlivé smlouvy může klient uzavírat, měnit a rušit telefonicky během stanovených hodin. Každý úkon provedený klientem je platný a závazný, pokud je učiněn formou stanovenou v Rámcové smlouvě a pověřenými osobami.

Telefonické rozhovory, na jejichž základě dochází k uzavírání kontraktů, mohou být smluvními stranami nahrávány, a slouží jako průkazný materiál.

Po každém telefonickém uzavření smlouvy zašle banka klientovi faxem nebo poštou písemné potvrzení o ujednané transakci. Toto potvrzení je klient povinen nejpozději do jednoho pracovního dne vrátit bance poštou či faxem se svým podpisem. Tuto písemnou formu dojednané transakce nemá klient právo nijak měnit či doplňovat.

Při telefonickém dojednávání uvede klient následující údaje:

- požadovaný měnový pár, zda se jedná o nákup nebo prodej základní měny,
- částku vyjádřenou v základní měně,
- způsob vypořádání transakce,
- den vypořádání transakce.

Na základě dodaných informací sdělí banka klientovi závazný kurs, který je platný po dobu telefonického rozhovoru. Tento kurs se však může během trvání hovoru změnit. Nastane-li tato situace banka ji musí oznámit klientovi dříve, než klient vyjádří souhlas s provedením transakce za poslední platný kurs.

Součástí Rámcové smlouvy jsou přílohy, v nichž je uveden seznam účtů pro vypořádávání transakcí, seznam osob, které mají pověření provádět za banku úkony. V rámci smlouvy musí klient udělit osobám jednajícím za banku plnou moc k provádění transakcí. [17]*

5. Devizový trh a devizové operace

Devizový trh je specifickou součástí mezinárodního finančního trhu. Devizový trh, či trh zahraničních měn, je místem, kde se setkávají nabídka cizí měny s poptávkou po této měně, kde se různé měny nakupují a prodávají. Jedná se o národní nebo zahraniční, eventuelně mezinárodní trh, na kterém se obchoduje s měnami a bankovními depozity různých států, a tyto měny jsou převáděny z jedné země do jiné. Devizový trh není samostatným zvláštním místem, ale je tvořen komunikační sítí mezi bankami, finančními zprostředkovateli a dalšími účastníky. Burzovní obchod byl postupem času vystřídán „neorganizovaným“ způsobem obchodování, který je označován anglickým termínem „over the counter“. Na trhu OTC banky provádějí operace promptní, termínové i swapové. Dealingová oddělení obchodních bank propojují velkoobchodní a maloobchodní devizový okruh. [11]

Devizový trh plní především následující funkce:

- ✓ transfer kupní síly z jedné země a měny do druhé, což je funkce nejdůležitější,

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

[17] Rámcová smlouva ČSOB,a.s.

výhoda může být realizována i z opačné strany. Banka levně nakoupí devizy od zákazníka a prodá je draž na velkoobchodním trhu. [11]*

Dalším zdrojem zisku pro banky je devizová arbitráž. Devizová arbitráž patří k operacím souvisejícím s nákupem a prodejem devizových prostředků na mezinárodních peněžních trzích. Snaží se využít rozdílů ve výši devizových kurzů určitých měn ve stejném časovém okamžiku na teritoriálně různých peněžních trzích, s cílem vydělat na kursových rozdílech. Devizovou arbitráž můžeme rozčlenit na:

- vyrovnávací (úhradovou) – předpokládá co nejlevnější nákup a co nejdražší prodej devizových prostředků,
- rozdílovou (diferenční) – snaží se získat na kursové diferenciaci tím, že devizové prostředky se kupují v místě peněžního trhu, kde jsou nejlevnější, a současně se prodávají se ziskem v místě, kde jsou nejdražší. Tento druh arbitráže provádějí obchodní banky zpravidla ve velkých položkách, neboť kursové diferenciaci bývají nepatrné a musejí též pokrýt náklady s arbitráží spojené. [5]

Další možné rozdělení arbitrážních transakcí je na:

- přímou (dvoustranná) arbitráž na promptním nebo termínovém trhu – probíhá mezi dvěma teritoriálně různými trhy,
- nepřímou (trojstranná) arbitráž na promptním nebo termínovém trhu – ta probíhá mezi třemi a více teritoriálně různými devizovými trhy,
- devizová arbitráž mezi promptním a termínovým trhem.

Dvoustranná devizová arbitráž na promptním nebo termínovém trhu je založena na dvou souběžně prováděných operacích, kdy dealer nakupuje měnu A za měnu B na jednom místě a současně prodává měnu A za měnu B na jiném místě při předem známém výhodnějším kursu. V případě termínové arbitráže musí jít o operace se stejnou dobou

* [5] K. Bartošek, D. Felsbergová, P. Jaroš, BANKOVNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE, Bankovní institut a.s. Praha 1998

[11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

dospělosti. Předpokladem pro tento druh arbitráže je existence kursového rozdílu mezi prodejním a nákupním kursem, který vzniká mezi dvěma měnami ve stejném čase na rozdílném místě.

Trojstranná arbitráž využívá výhodného vztahu mezi nákupními a prodejními kursy třech měn., u nichž dochází k porušení tzv. křížového pravidla. Toto pravidlo u tří měn A, B, C je dáno vztahem

$$\frac{\text{kurs A/B}}{\text{kurs A/C}} = \text{kurs C/B}$$

Je-li toto pravidlo porušeno, lze dosáhnout zisku z arbitráže pomocí tří devizových operací. Konkrétní charakter a pořadí nákupních a prodejních operací závisí na tom, jakou měnu máme na počátku k dispozici a jakým způsobem je porušeno křížové pravidlo.

Devizová arbitráž mezi promptním a termínovým trhem není ovlivněna pouze výší promptních a termínových kursů, ale rovněž rozdílnou výší úrokových sazeb mezi příslušnými dvěma měnami. Rovnovážná situace nastává ve chvíli, pokud se prémie či diskont na termínový kurs rovnají úrokovému diferenciálu. Je-li tato rovnováha porušena, arbitrážeri začnou preferovat jednu variantu před druhou. Opětovnou rovnováhu ustanoví sami arbitrážeri svými nákupními a prodejními operacemi. [11]

Devizová arbitráž, na rozdíl od spekulace, která operuje s kurzy budoucími, neznámými, pracuje se známými, stávajícími kurzy. Proto jsou devizové arbitráže méně rizikové než spekulativní operace. [5]*

Charakteristickým rysem spekulace je, že daný subjekt se snaží odhadnout budoucí vývoj devizového kursu a na základě tohoto odhadu vytváří svou otevřenou

* [5] K. Bartošek, D. Felsbergová, P. Jaroš, BANKOVNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE, Bankovní institut a.s. Praha 1998

[11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

devizovou pozici. V dané cizí měně může spekulant zaujmout tzv. krátkou nebo dlouhou otevřenou pozici. Při dlouhé devizové pozici jsou k danému datu pohledávky v příslušné cizí měně větší než závazky v této měně. Tento druh pozice volí spekulant, pokud očekává zhodnocení zvolené cizí měny, neboť po splatnosti devizových závazků mu zůstanou k dispozici ještě přebytná devizová aktiva, která je možno směnit ve výhodnějším kursu, než jaký byl ve výchozím období. Při krátké pozici je situace opačná. Spekulant má k danému datu závazky v příslušné cizí měně větší než pohledávky.

Banka se do spekulativní otevřené pozice může dostat jak vlastní aktivní politikou, kdy sama vyhledává možnost nákupu nebo prodeje deviz, tak i jako pasivní subjekt, kdy např. její klienti konvertují svá depozita z jedné měny do druhé.

Dalším důvodem, proč banky operují na devizových trzích, je snaha zajišťovat své otevřené devizové pozice prostřednictvím hedgingových operací. Ten banka provádí v případě, že není schopna s dostatečnou pravděpodobností odhadnout budoucí vývoj měnového kursu, nebo očekává, že by jí otevřená devizová pozice mohla přinést ztrátu. Hedging lze definovat jako proces, ve kterém daný subjekt pomocí devizové, úvěrové nebo depozitní operace uzavírá svou devizovou pozici. Uzavřená devizová pozice nastává, pokud se aktiva a pasiva v příslušné měně rovnají co do své výše, doby dospělosti a výše úročení. [11]*

5.1 Spotové devizové operace

Zmíněné rozdělení je prováděno z časového hlediska a definuje promptní operaci jako takovou, která je zpravidla vypořádána do dvou pracovních dnů od uzavření kontraktu. Tyto transakce slouží k okamžitému převodu pohotových peněžních prostředků z jedné měny do druhé. Promptní transakcí lze předejít znehodnocení části aktiv v důsledku nepříznivého vývoje kurzu na mezinárodním měnovém trhu. Promptní operace jsou prováděny při kurzu spot, což je cena dne, kdy je transakce uzavírána. Kótace kursu se mění pro každou operaci a závisí na bilaterální dohodě mezi zúčastněnými subjekty.

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

Dealeři, kteří nakupují a prodávají devizy na účet své banky, na požádání kotují nákupní a prodejní devizové kursy při tzv. „dvoucestné kotaci“. Subjekt, který požádá o kotaci, předem neuvádí, zda hodlá devizy nakoupit či prodat. Tím je zajištěna „objektivnější“ kotace kurs pro klienta, neboť dealer nazná předem jeho záměr. [11]

Konverze deviz představuje nákupy či prodeje devizových aktiv převážně na mezinárodních peněžních trzích, které slouží k prosté přeměně devizových aktiv v jedné měně do aktiv jiné měny. Na mezibankovních devizových trzích se kurzy jednotlivých národních měn, s výjimkou britské libry, kotují k americkému dolaru, jehož prostřednictvím též směna proběhne.

Promptní kurs je možné sjednat v pobočce ČSOB nebo je možno uzavřít s bankou Rámcovou smlouvu, na jejímž základě jedná klient přímo s určeným dealingovým pracovištěm banky. V případě zájmu o promptní operace v jiném kursu, než je aktuální v daném okamžiku, má klient ČSOB možnost zadat bance časově ohraničený příkaz, tzv. klientský příkaz, kdy je klientem specifikován kurs, za který si přeje příslušnou operaci okamžitě zrealizovat.

5.2 Termínové obchody

Na termínovém trhu se provádějí termínové obchody, při kterých se nakupuje nebo prodává určitá komodita (měna) k budoucímu sjednanému termínu na základě termínového kursu, který byl dohodnut při uzavírání kontraktu. Rozlišují se tři hlavní termínové obchody typu forward, futures a opce. [14]*

* [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

[14] Jaroslava Durčáková, Martin Mandel, MEZINÁRODNÍ FINANCE, Management Press, Praha 2000

Závěr

Během vypracovávání této práce jsem pročetla množství publikací, které mi alespoň částečně osvětlily principy fungování platebních a zajišťovacích nástrojů, jež v této práci popisuji. Přiznávám, že ne ve všech mám i nyní úplně jasno. Především zajišťovací nástroje popisované v textu mi způsobovali potíže. S některými z nich jsem se v teorii setkala již během studia na Technické univerzitě v Liberci, proto považuji za přínosné, že jsem se dozvěděla něco více o jejich používání v praxi.

Většinu dokumentů a nástrojů popisovaných v práci využívají podle mého názoru pravděpodobně především firmy než běžní občané, neboť se při nich operuje s většími částkami a ani jejich použití nepatří k nejlevnějším. Klient banky při uvažování o jejich použití musí zvážit, zda mu využití daného nástroje přinese požadovaný výsledek a zda se mu vyplatí do zvoleného nástroje investovat finanční prostředky. Pro firmy, kterým obchod se zahraničními partnery přináší vysoké obraty, jsou popsané nástroje jistě zajímavé a zřejmě je i hojně využívají.

V současné době nemám ještě zajištěnou pracovní pozici, na kterou po ukončení vysokoškolského studia nastoupím, ale kdo ví, třeba mi informace získané při psaní diplomové práce jednou pomohou zlepšit činnost či aspoň rozšířit možnosti firmy, pro niž budu v budoucnu pracovat.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

- [1] Josef Jílek, FINANČNÍ TRHY, Grada publishing Praha 1997
- [2] Bohuslava Šenkýřová, BANKOVNICTVÍ I a II, Grada publishing Praha 1997
- [3] Účtová osnova a postupy účtování pro finanční instituce
- [4] Mezinárodní účetní standardy IAS 39
- [5] K. Bartošek, D. Felsbergová, P. Jaroš, BANKOVNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE, Bankovní institut a.s. Praha 1998
- [6] Bohuslav Sekerka, BANKY A BANKOVNÍ PRODUKTY, Profess consulting s.r.o. Praha 1997
- [7] Josef Jílek, FINANČNÍ A KOMODITNÍ DERIVÁTY, Grada publishing Praha 2002
- [8] Petr Procházka, MEZINÁRODNÍ BANKOVNICTVÍ, Bankovní institut a.s. Praha 1996
- [9] Anděla Landorová, Věra Košteková, PENÍZE A BANKY, Univerzita Karlova vydavatelství Karolinum, Praha 1997
- [10] I. H. Giddy, GLOBAL FINANCIAL MARKETS, D.C.Heath & comp. New York 1994
- [11] Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996
- [12] Interní informace ČSOB, a.s.
- [13] Marie Marvancová, Martin Houda a kolektiv, PLATEBNÍ STYK, Econ, Brno 1995
- [14] Jaroslava Durčáková, Martin Mandel, MEZINÁRODNÍ FINANCE, Management Press, Praha 2000
- [15] Interní informace ČSOB, a.s. – ČSOB zahraniční obchod
- [16] [Jan Kodera, Jana Marková, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., Cerm Brno 2001
- [17] Rámcová smlouva ČSOB,a.s.
- [18] Devizový zákon č. 219/1995 Sb. ve znění pozdějších předpisů
- [19] Hana Konečná, Jarmila Moravcová, NOVÝ DEVIZOVÝ ZÁKON A PROVÁDĚCÍ PŘEDPISY S KOMENTÁŘEM, Polygon Praha 1996
- [20] Jan Kodera, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., SEFIRA Praha 1998

internetové stránky:

www.csob.cz

www.komodity.fin.cz

www.cnb.cz

Seznam příloh

Příloha 1: Korespondenční banky ČSOB,a.s.

Příloha 2: Platební příkaz k úhradě do zahraničí

Příloha 3: Princip eskontního úvěru

Příloha 4: Otevření dokumentárního akreditivu

Příloha 5: Čerpání dokumentárního akreditivu

Příloha 6: Dokumentární inkaso

Příloha 7: Poplatky ČSOB, a.s. za provádění dokumentárních plateb

Příloha 8: Průběh realizační fáze forfaitingové operace

Příloha 9: Výpočet devizového rizika

Příloha 10: Kursy futures na měny

Příloha 1:

ČSOB udržuje korespondenční vztahy s následujícími zahraničními bankami:

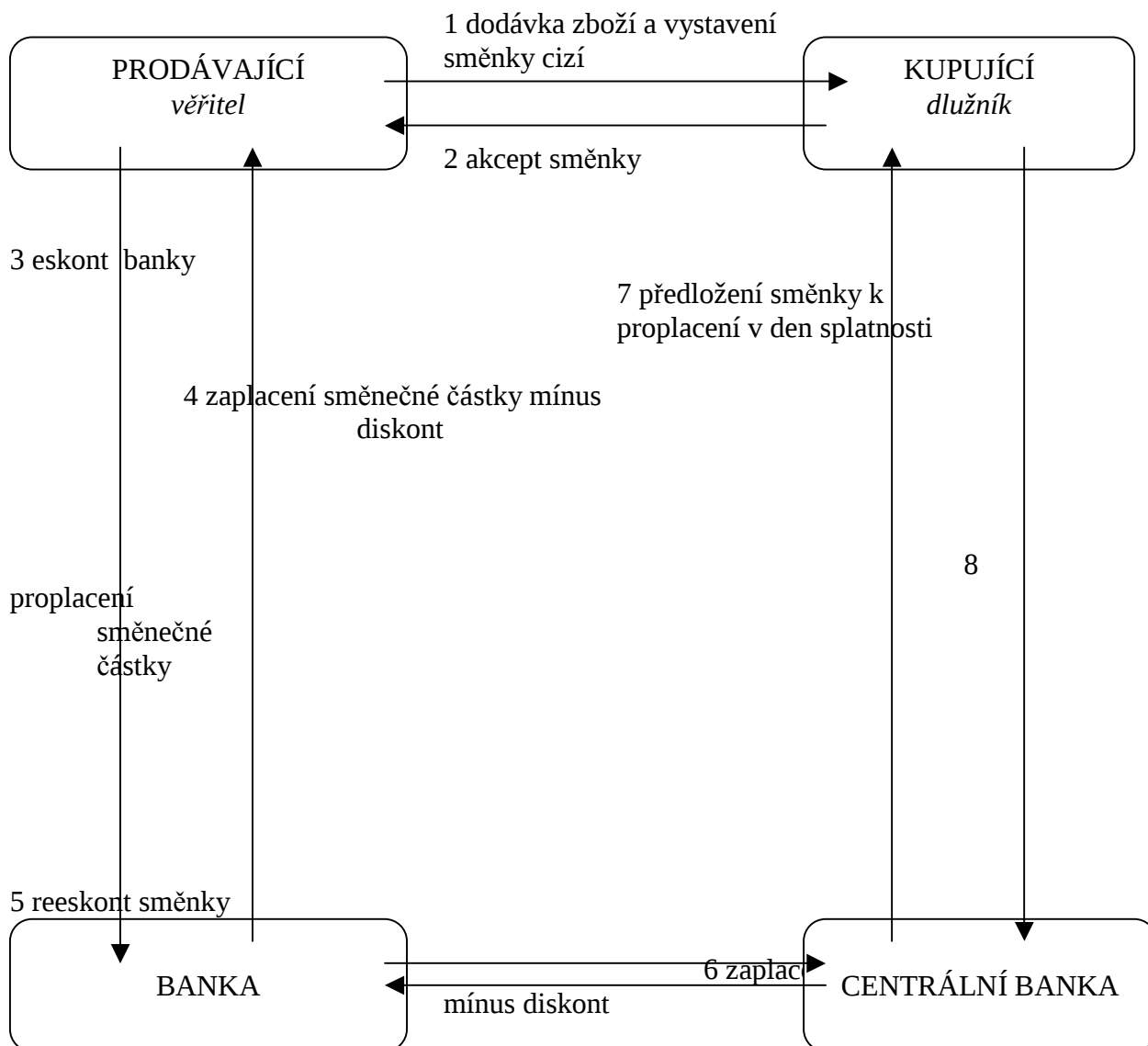
ZEMĚ - MĚNA	BANKA	SWIFT code
Austrálie - AUD	Australian and New Zealand Banking Group	ANZBAU3M
Kanada - CAD	Royal Bank of Canada	ROYCCAT2
	Toronto - Dominion Bank	TDOMCATTTOR
Dánsko – DKK	Nordea Bank Danmark A/S	NDEADKKK
Spolková republika Německo - EUR	Deutsche Bank AG	DEUTDEFF
	Commerzbank AG	COBADEFF
Itálie - EUR	Banca Intesa SpA	BCITITMM
	Banca Nazionale del Lavoro SpA	BNLIITRR
Maďarsko – HUF	Kereskedelmi és Hitelbank Rt	OKHBHUHB
Velká Británie –GBP	Barclays Bank Plc.	BARCGB22
	HSBC Bank Plc.	MIDLGB22
	Royal Bank of Scotland Plc.	RBOSGB2LCBB
Švýcarsko - CHF	Credit Suisse	CRESCHZZ80A
	UBS AG	UBSWCHZH80A
Japonsko -JPY	Bank of Tokyo-Mitsubishi, Ltd.	BOTKJPJT
	Mizuho Corporate Bank Ltd.	MHCBJPJT
Norsko - NOK	Nordea Bank Norge ASA	NDEANOKK
Polsko – PLN	Kredyt Bank SA	KRDBPLPW
Švédsko – SEK	Skandinaviska Enskilda Banken AB	ESSESESS
Slovensko – SKK	Československá obchodní banka, Branch Bratislava	CEKOSKBX
Spojené státy americké – USD	KBC Bank, New York	KREDUS33
	JPMorgan Chase Bank	CHASUS33
	Bank of New York (The)	IRVTUS3N
	Deutsche Bank Trust Co. Americas	BKTRUS33

Zdroj: www.csob.cz

Příloha 2:

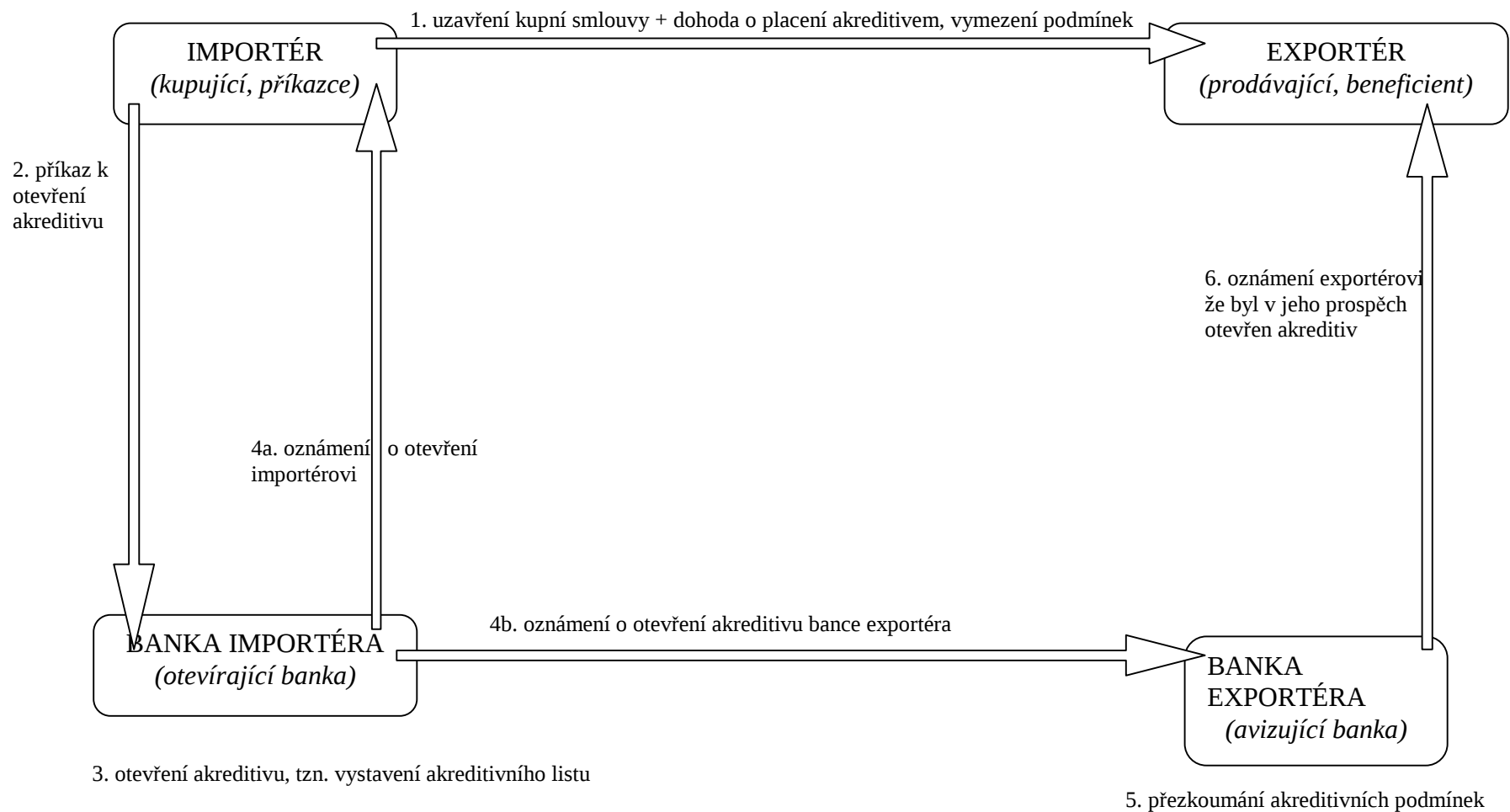
Příkaz k úhradě do zahraničí

Příloha 3:
Princip eskontního úvěru

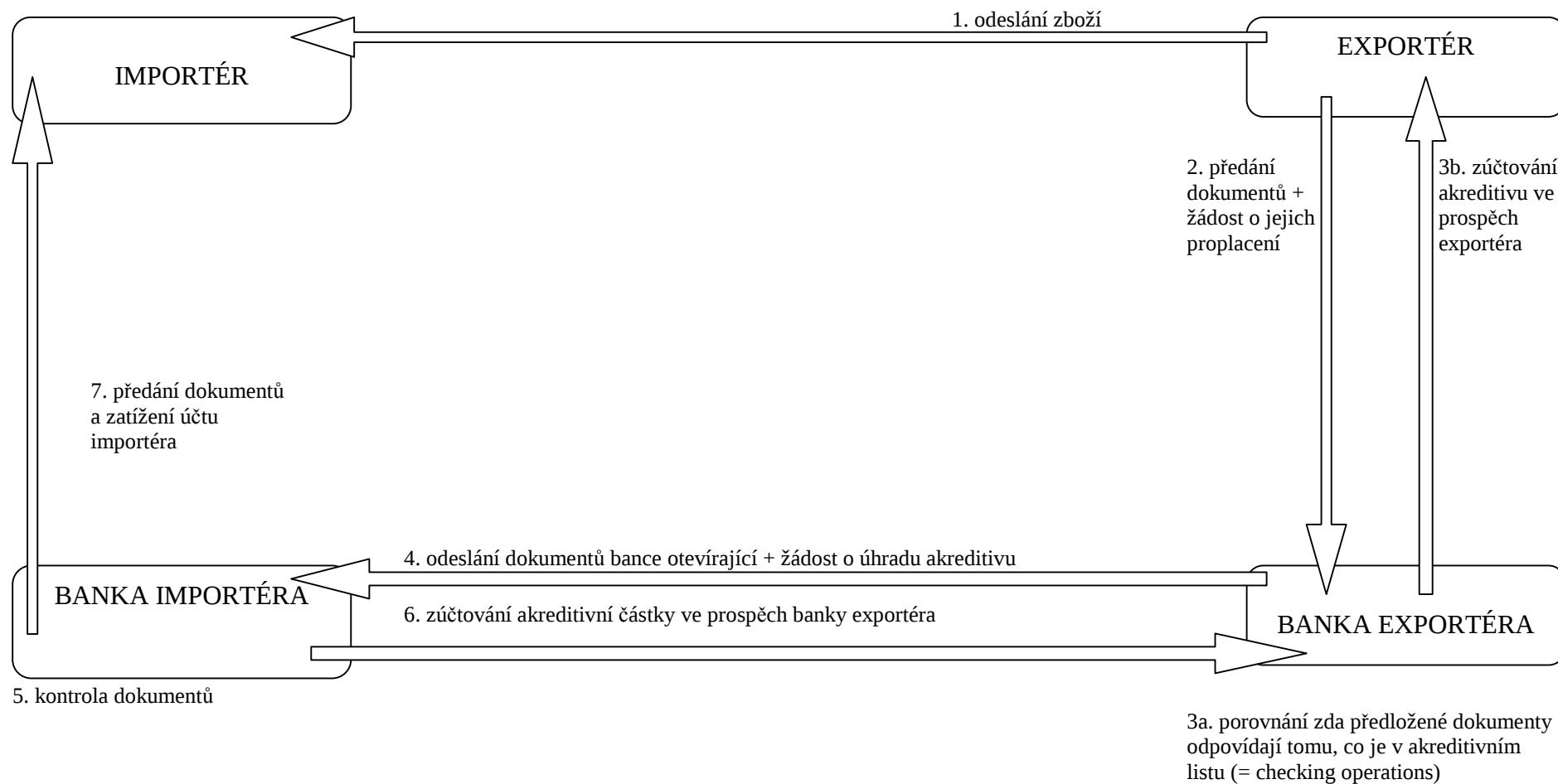
Zdroj: Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

Příloha 4: Otevření dokumentárního akreditivu

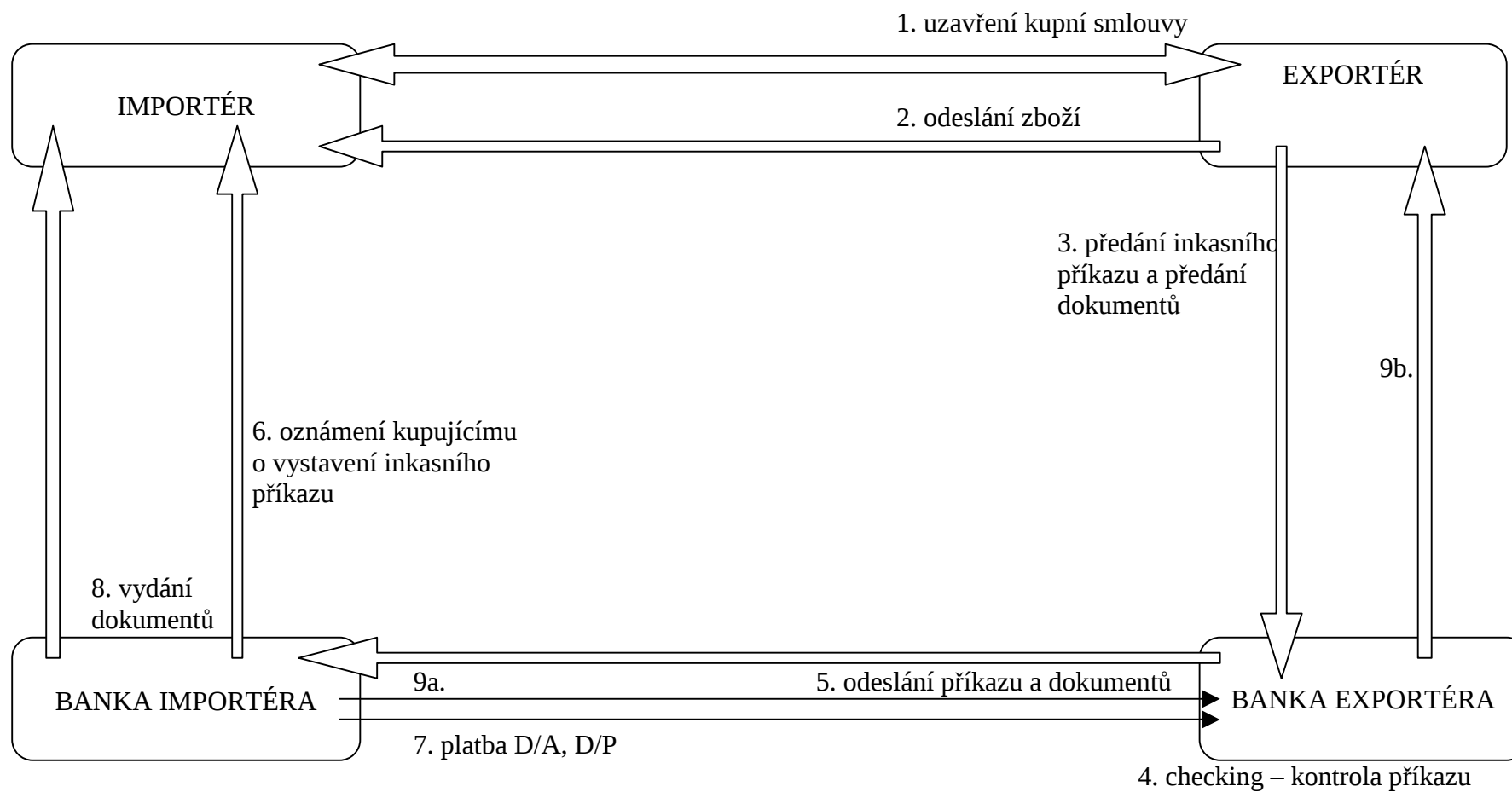
Zdroj: vlastní zpracování

Příloha 5: Čerpání dokumentárního akreditivu

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha 6: Dokumentární inkaso

9a. + 9b. převod platby ve prospěch vývozce

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha 7: Poplatky ČSOB, a.s. za provádění dokumentárních plateb

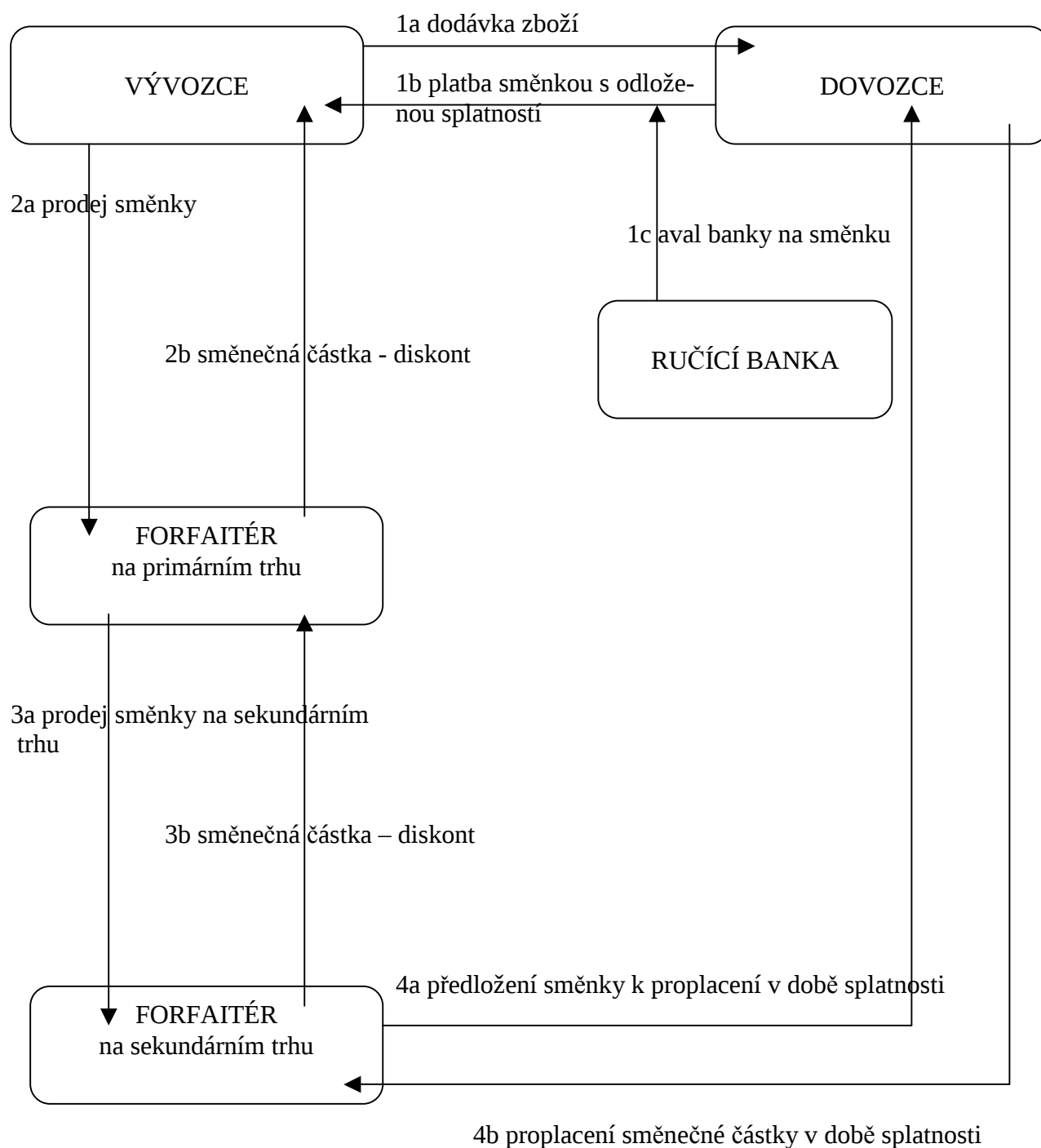
(pro porovnání jsou u některých operací uvedeny jak částky, které banka účtuje vlastním klientům, tak i částky, které jsou účtovány zákazníkům, kteří nemají u ČSOB zřízen vlastní účet)

operace	částka v CZK
Dokumentární akreditiv export	
Předavízo akreditivu	1.000,-
Avizování, zvýšení částky akreditivu	0,20 %, min. 1.000,-
Potvrzení, zvýšení nebo prodloužení potvrzeného akreditivu • klienti ČSOB • ostatní	0,30 % za 1. čtvrtletí, 0,10 % za každý další započatý měsíc, min. 1.000,- + riziková přírážka*; 0,50 % za každé započaté čtvrtletí, min. 3.000,- + riziková přírážka*
Výplata akreditivu	0,30 %, min. 1.000,- z každé vyplacené částky
Přijetí směnký a/nebo odložená platba v rámci potvrzeného akreditivu	0,20 % za každý započatý měsíc, min. 1.000,-
Převod akreditivu	0,25 %, min. 1.000,- (z částky akreditivu)
Zrušení akreditivu oři nečerpání	1.000,-
Registrace akreditivu	1.000,-
Příprava forfaitu	1.000,-
Dokumentární akreditiv import	
Předavízo akreditivu	1.000,-
Otevření, zvýšení nebo prodloužení akreditivu	0,30 % za 1. čtvrtletí, 0,10 % za každý další započatý měsíc, min. 1.000,- + riziková přírážka*
Výplata akreditivu	0,30 %, min. 1.000,- z každé vyplacené částky
Přijetí směnký a/nebo odložená platba	0,20 % za každý započatý měsíc, min. 1.000,- + riziková přírážka*
Zrušení/vyvedení z evidence při nečerpání	1.000,-
Dokumentární inkaso	
Zpracování dokumentárního inkasa, platebního příslibu • klienti ČSOB • ostatní	0,30 %, min. 1.500,- 0,40 %, min. 2.000,-
Změna inkasních podmínek	500,-
Obstarání akceptu směnky	500,-
Obstarání protestu směnky + skutečné notářské poplatky • klienti ČSOB • ostatní	1.000,- 1.500,-, záloha 3.500,- předem
Směnky	
Avalování směnek • do 5 mil. CZK • nad 5 mil. CZK	2.000,- + riziková přírážka* 5.000,- + riziková přírážka*

* závisí na míře úvěrového rizika

Zdroj: Československá obchodní banka

Příloha 8: průběh realizační fáze forfaitingové operace

Zdroj: Z.Revenda, M.Mandel, J.Kodera, P.Musílek, P. Dvořák, J.Brada, PENĚŽNÍ EKONOMIE A BANKOVNICTVÍ, Management Press, Praha 1996

Příloha 9: Výpočet devizového rizika

Změnu devizového kursu vůči předcházejícímu okamžiku (např. předcházejícímu dni, týdnu, měsíci) označíme obecně ΔS . Budeme ji považovat za náhodnou veličinu. Její střední hodnotu označíme $E(\Delta S)$ a její rozptyl $\text{var}(\Delta S)$. Odmocninu z rozptylu nazýváme směrodatnou odchylkou a budeme ji značit $\sigma_{\Delta S}$.

Abychom teoreticky určili střední hodnotu změny devizového kursu, musíme znát její rozdělení pravděpodobnosti. To však v praxi neznáme, proto střední hodnotu nahrazujeme výběrovým průměrem a devizové riziko odmocninou z výběrového rozptylu. Tyto veličiny spočítáme z dostatečně dlouhé řady pozorování.

Délka období bude jedna (např. den, týden, měsíc), počet období bude roven T . Údaje o promptním kursu budou zjišťovány ke konci období. K tomu bude přidán údaj o promptním kursu na počátku prvního období. Tento údaj označíme S_0 a údaje získané na konci období po řadě $S_1, \dots, S_T$. Takto dostaneme posloupnost historických údajů o promptním devizovém kursu.

Přírůstek za první období označíme $\Delta S_1 = S_1 - S_0$, za druhé období $\Delta S_2 = S_2 - S_1$, obecně $\Delta S_t = S_t - S_{t-1}$, pro $t = 1, \dots, T$.

Střední hodnotu změny devizového kursu odhadneme průměrem historických hodnot, který označíme symbolem ΔS . Platí vztah:

$$\Delta S = 1/T * (\sum \Delta S_t) = 1/T * (S_T - S_0)$$

Rozptyl nahradíme tzv. výběrovým rozptylem $D(\Delta S)$, který je dán vzorcem:

$$D(\Delta S) = 1/(T - 1) * \sum (\Delta S_t - \Delta S)^2$$

Jeho odmocninu použijeme k odhadu devizového rizika.

Zdroj: Jan Kodera, DEVIZOVÉ OBCHODY, Bankovní institut a.s., SEFIRA Praha 1998, 1. vydání

Příloha 10: kursy futures na měny ze dne 4.3.2004 (všechny ceny jsou uvedené v USD)

název	trh	dodání	max	min	závěr	změna
Australský dolar	CME	MAR 04	75,25	74,83	75,00	+0,04
Britská libra	CME	MAR 04	75,23	74,84	75,00	+0,12
Kanadský dolar	CME	MAR 04	182,74	181,87	182,15	-0,57
Euro	CME	MAR 04	1,22	1,21	1,22	0,00
Japonský jen	CME	MAR 04	90,49	90,00	90,05	-0,83
Mexické peso	CME	MAR 04	9,14	9,03	9,11	+0,10
Švýcarský frank	CME	MAR 04	77,59	0,00	77,33	+0,07
Americký dolar	FNX	MAR 04	89,27	89,16	89,22	-0,06

Zdroj: www.komodity.fin.cz